

UNIVERZITET ZA POSLOVNI INŽENJERING I MENADŽMENT BANJA LUKA

EKONOMSKI FAKULTET

Magistarski rad
EKONOMSKE IMPLIKACIJE PRANJA NOVCA

Mentor: prof. dr Dragan Đuranović

BANJA LUKA, MAJ 2014.

MLADENKA PANDUREVIĆ

“Pod moralnom i krivičnom odgovornošću izjavljujem da sam ja autor ovog rada te sam upoznat da sam, ukoliko se utvrdi da je rad plagijat, odgovoran za štetu pričinjenu Univerzitetu za poslovni inženjering i menadžment, kao i autoru originalnog rada.”

SAŽETAK

Naziv teme: "Ekonomске implikacije pranja novca" ukazuje na povezanost korupcije i odnosa sa javnošću, sa lokalnom zajednicom pojavom pranja novca radi sticanja protivpravne koristi. Sredinom 20.vijekā postalo je očigledno da je u sredini u kojoj ljudi rade i žive došlo do velikih promjena, do zagađenja vazduha, vode i privrednog razvoja koji sa sobom nosi i devijantne pojave kao što su pranje novca. Veliki broj stručnjaka je upozoravao na ovu pojavu vlade zemalja u kojima se ta pojava rasplamsavala.

Konstatan problem u državama, a naročito državama u razvoju je borba za smanjenje obima korupcije, a ne njegovo uvećanje.

Povećanje obima privrednih aktivnosti dovodi do povećanja nivoa korupcije. Savremeni pristupi u rješavanju navedenih problema nalaze se u principima stalnog državnoga nadzora.

Tematski naslov rada "Ekonomsko bezbjedonosne implikacije pranja novca" usmjerava naše naučno istraživanje na raspravu o potrebi nadzora u državi koruptivnih radnji kao što je pranje novca, jer utiče na ekonomiju zemlje u vidu širenja sive ekonomske zone, čime se obezbjeđuje negativni privredni trend i ekonomija se nepravilno i nekontrolisano usmjerava u pogrešnom pravcu. Komunikacione veze u koruptivnim radnjama, siva ekonomska infrastruktura, sumnjive lokacije su već prepoznate kao važni faktori za nadzor sive ekonomije. Interventne aktivnosti i uvođenje ekonomske forenzike u rasvjetljavanju sve više sofisticiranih modela pranja novca obezbjeđuju zdraviju okolinu i povećan stepen bezbjednosti građana.

Kohezione aktivnosti nadzora i privredne aktivnosti su ključna karakteristika za uspjeh bezbjedonosne politike. Suprotno tome, slab i otežan nadzor i komunikacione veze unutar gradova mogu djelovati kao kočnice u borbi protiv kriminala.

Dakle, predmet istraživanja kojim se želimo baviti u ovom specijalističkom radu fokusira se na:

1. Promovisanje nove bezbjedonosne politike,
2. Stvaranja boljih uslova, prevashodno, u poicijskim upravama, sniženje nivoa korupcije, nivoa pranja novca, značajno smanjanje broja sivih zona ekonomije,
3. Kreiranje strategije i okvira upravljanja nadzorom, u cilju pozitivnog uticaja na poslovnu svijest ljudi.

Ključne riječi: ekonomska bezbjednost, pranje novca, korupcija

SUMMARY

The title of the paper «Economic implications of money laundering» implicates the connection among corruption, public relations, local communities and money laundering with the aim of obtaining illegal benefits. In the middle of the twentieth century it became obvious that environment in which people live and work has significantly changed; air pollution, water pollution and economic development also implied deviant behaviour such as money laundering. A number of experts have been warning governments of the countries where this phenomenon has been heating up.

The constant problem in states, especially in developing ones, is the fight to lower the volume of corruption, not its growth.

Increase of the economic activities volume also increases the volume of corruption. Modern approaches to solve these problems are the principles of the constant state supervision.

The title of the paper «Economic implications of money laundering» moves the focus of the research to the question of the need of the state supervision of the corruptive activities such as money laundering, because it affects the state by enlarging the zone of gray economy, which at the same time brings the negative economic trend and irregular and uncontrolled flow of economy. Communication in corruptive activities, gray economic infrastructure and suspicious locations are recognized as important factors for monitoring gray economy. Intervention activities and introducing economic forensics in putting the light on more sophisticated models of money laundering provide healthier environment and an increased level of security for the citizens.

Cohesive supervision activities and economic activities are the key characteristics for the successful security policy. Contrary to this, weak supervision and communication among the cities can hinder the fight against criminal.

Therefore, the case study of this paper focuses on:

1. promotion on the new security policy,
2. creation of better conditions, above all in police, decreasing the level of corruption, level of money laundering and significant decrease of gray economies,
3. creation of strategies and frameworks of supervision aimed at creation of positive influence to business people's awareness

Key Words: economic security, money laundering, corruption

SADRŽAJ

1.UVOD.....	1
2.PRISTUP PROBLEMU PRANJA NOVCA	2
3.EKONOMSKE DIMENZIJE KORUPCIJE.....	4
4.EKONOMSKE DIMENZIJE PRANJA NOVCA	6
5.POLITIČKE IMPLIKACIJE PRANJA NOVCA	8
6.POJAVE PRANJA NOVCA	9
7.BEZBJEDONOSNE IMPLIKACIJE PRANJA NOVCA	10
7.1.Pranje novca kao oblik organizovanog.....	13
7.1.1. <i>Definicija organizovanog kriminala</i>	13
7.2.Sprečavanje pranja novca	14
7.2.1. <i>Pranje novca kao krivično djelo u međunarodnom pravu</i>	14
7.2.2. <i>Shvatanje pranja novca</i>	17
7.2.3. <i>Nivoi pranja novca</i>	19
7.2.4. <i>Tipologije pranja novca</i>	20
8.SUMNJIVE TRANSAKCIJE	24
8.1.Pokazatelji - indikatori za prepoznavanje sumnjivih transakcija	24
9.PRIMJERI PRANJA NOVCA	31
10.PRANJE NOVCA I OFFSHORE ZONE.....	35
11.MEĐUNARODNE INSTITUCIJE I ORGANIZACIJE ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA.....	36
11.1.Ujedinjene Nacije	36
11.2.Smjernice Vijeća EU o sprečavanju korištenja finansijskog sistema radi pranja novca.....	38
11.3.Egmont grupa	39
11.4.Moneyval.....	40
12.ZAKLJUČAK.....	41
LITERATURA	43

1. UVOD

Rad analizira dvije uzajamno povezane pojave - korupciju i pranje novca - negativne pojave i ekonomske implikacije tih pojava koje su danas veoma rasprostranjene u velikom broju zemalja. Sprečavanje korupcije i pranja novca predstavlja jedan od vodećih izazova modernih društvenih promjena. Javljajući se u političkom i društvenom životu, oni čine građane i javnost uvjerenim da društvo ne može da funkcioniše bez korupcije i pranja novca. Ovi kriminalni akti su veoma vješto prikriveni i teški su za otkrivanje, zahvaljujući, između ostalog, i pomoći i podršci uticajnih dijelova birokratije, tehnokratije i plutokratije određenih društava: politika, korupcija, pranje novca, kriminalni akti.

Ovaj rad ima za cilj utvrđivanje osnovnih karakteristika pranja novca i njegovih implikacija na ekonomiju i bezbjednost u državi. Takođe, kao cilj postaviceemo obrađivanje i modeliranje nadzora strategije i politike otkrivanja pojave pranja novca.

Ciljevi istraživanja su:

- Istraživanje i unapređenje mjera za suzbijanje sive ekonomije - stvaranje ambijentalnih okvira sprečavanje pranja novca,
- Obuka i obrazovanje – analize potreba za specifičnim obukama, organizacija obuka, edukovanje stručnjaka za prepoznavanje i otkrivanje pranja novca,
- Uticaj na politiku –kreiranje dijaloga vlasti, naučne zajednice i vlade u cilju zajedničkih akcija,
- Inovacije i tehnologije – olakšavanje procesa inovacija, praćenje trendova, rasprostiranje novih znanja i metoda u praćenju sivih tokova ekonomije.
- Konačni ciljevi su usmjereni na uspostavljanju i razvoju sistema praćenja poslovnih tokova.

Mora se uzeti u razmatranje da je veoma bitna praksa zemalja EU vezanih za pitanje sive ekonomije, razvoja i uspostave kontrolne politike.

Hipotetički okvir istraživanja

Realizovanjem dosadašnjih istraživanja i analizirajući postojeće rezultate, a u skladu sa predmetom, polazištima i ciljevima istraživanja polazna osnova su sljedeće hipoteze koje treba dokazati u radu:

Opšta hipoteza:

- Pristupi u rješavanju problema pranja novca koje uzrokuju protivpravni ekonomski procesi, su dio stalne koordinisane zajedničke akcije institucija vlasti koji u sadejstvu sa kontrolnim organima, prepoznaju, otkrivaju i sprečavaju širenja pojave pranja novca.

Posebne hipoteze:

- Samostalno planiranje nadzornog sistema nije dovoljno da pokrene promjene u navikama i ponašanju učesnika u privrednom životu i da te promjene moraju biti podržane strategijom koja bi stimulisala sredstava za suzbijanje pranja novca.
- Nedovoljna informisanost ljudi – učesnika u ekonomskom životu, o opasnostima koje sa sobom nose aktivnosti pranja novca.

Istraživačke metode

Svakako, neiscrpan izvor informacija predstavljaje i eksplorativno istraživanje Internet-a, za pronalaženje razjašnjenja za sve nepotpune, netačne ili zbunjujuće informacije. Pored ovih izvora korišteni će biti i brojni autorski radovi iz ove i srodnih oblasti znanja koji sadrže najatraktivnija istraživanja. U istraživanju će se, pored istorijske, generičko-razvojne, sistemsko-strukturalno-funkcionalne, deskriptivne i metode modelovanja, koristiti i niz drugih naučnih metoda:

1. metoda teorijske analize (proučavanje literature i drugih izvora teorije i prakse savremenog poslovanja);
2. metoda indukcije i dedukcije;
3. metode analize i sinteze;
4. metoda apstrakcije i konkretizacije;
5. metoda generlizacije i specijalizacije;
6. metode statističke i istorijske;
7. metoda klasifikacije;
8. metoda deskripcije.

U istraživačkom procesu i projektu specijalističkog rada koristiće se i brojne tehnike: eksperimentalnog posmatranja, analize sadržaja, testiranja, mjerenja performansi, a zatim i istraživački instrumenti tipa bilješki, tabela, registara, i Internet alata za istraživanje.

2. PRISTUP PROBLEMU PRANJA NOVCA

Korupcija kao negativna društvena pojava ima svoju političku i ekonomsku dimenziju. Pojava korupcije nastala je upravo kad i država kao institucija, odnosno postoji još od antičke ere, a sam pojam označava pokvarenost, ucjenu, izopačenost, podmitljivost, potlačivanje službenih lica, moralnu iskvarenost. Sa ekonomskog aspekta, korupcija predstavlja neregularno ponašanje javnih službenika koji, koristeći službeni položaj i ovlašćenja, nastoje da ostvare bilo kakvu korist. Iz ovoga proističe i pojam "korupcionista", koji označava lice koje je pokvaren čovjek, koji prima mito - potplaćeno, odnosno koristoljubivo lice. Pri tome, treba imati u vidu da premda su permanentno prisutni napori da se pojam korupcije odredi u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima, u okvirima međunarodnih organizacija, na raznim naučnim i

stručnim skupovima, kao i u naučnim i stručnim radovima koji obrađuju ovu problematiku, još uvijek ne postoji jedinstvena definicija korupcije. U svakom slučaju, korupcija i pranje novca predstavljaju veliki društveni poremećaj, ekonomski i moralni, psihološki i pravni. Pri tome su politička, privredna i kriminalna elita, u najvećoj mjeri, dio iste nomenklature. Stoga su, u uslovima potkupljivog tužilaštva i policije, s jedne, i potkupljivog i potčinjenog pravosuđa političkoj vlasti, s druge strane, ove elite mogle saradivati bez ikakvih pravnih posljedica.

U savremeno uređenim državama korupcija, pored toga što se smatra društveno štetnom, predstavlja i uzrok neefikasnosti države. Osnovni pojavni oblici korupcije su: davanje i primanje mita, nepotizam i zloupotreba službenog položaja odnosno funkcije u pribavljanju lične koristi. Neraskidive su veze između ekonomske i političke strane ovih pojava, te je ovaj problem neophodno posmatrati i analizirati kako sa ekonomskog tako i sa političkog aspekta. Osim toga, uočena je i sklonost da se radi održavanja što užeg kruga ljudi uključenih u korupciju, a u cilju lakše kontrole procesa korupcije, iz ovog procesa se isključuju osobe koje posjeduju visok nivo znanja, odnosno ličnosti koje sprovode socijalno - tehnološke inovacije. Time se, s jedne strane, manje koristi postojeći kapital znanja, a s druge strane, šalju negativni signali "investitorima" u kapital znanja, što vodi smanjenju stope investiranja u znanje.¹ Nezakonite koristi za sebe ili drugo lice, u savremenim uslovima ostvaruje se pranjem novca.² U našem zakonodavstvu pod pranjem novca smatra se polaganje novca stečenog

obavljanjem nezakonite djelatnosti (siva ekonomija, trgovina oružjem, drogom, psihotropnim supstancama i dr.) na račune kod banaka i drugih finansijskih organizacija i institucija, ili uključivanje na drugi način tog novca u legalne finansijske tokove koje domaća i strana pravna i fizička lica vrše radi obavljanja dozvoljene privredne i finansijske djelatnosti.³ Dakle, pranje novca predstavlja pokušaj legalizacije kapitala stečenog kriminalnom djelatnošću, odnosno finansijske transakcije radi prikrivanja stvarnog porijekla novca i drugih oblika kapitala na tržištu. Sastoji se u falsifikovanju finansijske dokumentacije i manipulaciji u sistemu međubankarskih transakcija. Već duže vrijeme ispoljava se, u velikoj mjeri, u vidu: utaje poreza, ilegalnoj trgovini drogama i oružjem, organizovanoj kocki, prostituciji i reketu, u procesima neadekvatne privatizacije preduzeća, stečajnim postupcima i slično. Izvršioци krivičnih djela nastoje da legalizuju prihode koji su stečeni kriminalnim aktivnostima ili žele da ga prikažu kao da potiče iz nekih legalnih pravnih poslova. Prljav novac može da potiče iz različitih, nedozvoljenih aktivnosti, kao npr. nedozvoljena proizvodnja i trgovina, krijumčarenje roba i ljudi, poreska evazija, zloupotreba službenog položaja,

---

1 Popović, Milenko, „Ekonomska analiza korupcije”, br. 6, 2003, str. 23.

2 Termin pranje novca nastao je u trećoj deceniji XX veka u SAD za vreme prohibicije, odnosno za vreme zabrane točenja i prodaje alkoholnih pića. Tada su kriminalci zarađeni novac od ilegalne proizvodnje i krijumčarenja alkoholnih pića prikazivali kao zaradu koju su ostvarivali u lancu svojih perionica za pranje automobila i rublja. U vezi s ovom pojavom novinari su počeli da upotrebljavaju termin pranje novca, koji je, potom, preuzela kriminološka nauka.

3 Zakon o sprečavanju pranja novca, br. 53/01 od 28. 09. 2001. godine.

špijunaža i druge nedozvoljene aktivnosti. U praksi, taj novac može da potiče od svih krivičnih djela kojima se pribavlja protivpravna imovinska korist. Istraživanja pojave korupcije i pranja novca, u praksi, susreću se sa nekoliko metodoloških problema, kao na primjer:

- Pojavljuje se "tamna brojka" kriminala (broj neotkrivenih krivičnih djela), pa samim tim i korupcije, koja je vrlo visoka;
- Stvarna korupcija je niža od percipirane, ali između stvarne i percipirane korupcije postoji pozitivna korelacija;
- Percepcija korupcije zavisi od legitimnosti vlasti, i obrnuto, legitimnost vlasti zavisi, između ostalog, i od percepcije građana koliko je ta vlast korumpirana, odnosno podložna korupciji i kriminalu.

U uslovima nefunkcionisanja pravne države, korupcija i pranje novca, što predstavlja paradoks, bivaju jedan od regulatora društvenog i ekonomskog sistema. U mnogim slučajevima zakonska regulativa se ne poštuje i sprovodi. To konkretno znači da politička vlast, s jedne, i birokratizovani aparat javnih službi (zadužen za sprovođenje zakona), s druge strane, odugovlači ostvarivanje prava, ili, pak, svojim dodatnim tumačenjem sprečava pojedinca ili privredni subjekat da dođe do istog. Tada se stvara situacija da pravni sistem, zbog neutjerivanja prava, ne funkcioniše ni u onom dijelu u kom je zakonski uređen. To znači da je njegovo nefunkcionisanje posljedica nepostojanja političke volje i interesa kod vršilaca vlasti. Stoga je pojava nabujale korupcije, sa pranjem novca, samo jedan od pokazatelja nepoštovanja prava kao osnovnog uslova za efikasno funkcionisanje savremene države. Pri tome treba imati u vidu da korupcija i pranje novca predstavljaju veoma opasnu kriminalnu djelatnost, s izuzetnim stepenom društvene opasnosti, koja se veoma teško otkrivaju i dokazuju.

3. EKONOMSKE DIMENZIJE KORUPCIJE

Kada su u pitanju tržišne transakcije, korupcija vodi u narušavanje pravila igre, gdje jedan od učesnika nastoji da za sebe obezbijedi povoljnije uslove igre, radi maksimalizacije profita. Isto važi i za preduzetnike, koji uz pomoć mita nastoje da za sebe obezbijede povoljniju poziciju na tržištu, čime narušavaju ravnopravnost tržišnih odnosa, a od povoljne pozicije do monopola samo je nekoliko koraka. S druge strane, brojna nezakonita ponašanja, odnosno radnje pojedinih službenih i drugih lica mogu se podvesti pod pojam korupcije. U devijantnoj praksi, kada sudstvo i javna bezbjednost postanu korumpirani, država se nalazi samo korak pred onim što se naziva "zarobljena država", odnosno to predstavlja stanje u kom su ne samo pojedine službe i agencije, već i sam vrh vlasti, dakle kompletna država u raljama korupcije.⁴ Zloupotreba javnih ovlašćenja, kao sinonimi korupcije, radi sticanja lične koristi predstavljaju sitne nezakonitosti sa kojima se građani suočavaju u svakodnevnoj komunikaciji sa javnim

---

4 Popović, Milenko, „Ekonomska analiza korupcije”, br. 3, 2003, str.45.

funkcionerima i službenicima sa nižim položajem. Krupna korupcija je daleko opasnija po opšti državni interes jer se ostvaruje, često, u vrhu vlasti jedne države. Korupcija i pranje novca mogu imati nekoliko pojavnih oblika i ispoljavali su se u nezakonitom sticanju ličnog bogatstva, nelegalnom zaposjedanju i prisvajanju državnih vila i kuća, kao i u beskrupuloznoj privatizaciji koja je dobila oblike najtežih krivičnih djela protiv privrede, službene dužnosti, i drugo.

Spajanje ekonomskih i političkih funkcija, odnosno upravljanje javnim preduzećima i državnim fondovima od strane visokih državnih funkcionera, dovelo je do toga da se državna (društvena) imovina koristi u stranačke svrhe. U svakom društvu insajderi i oligarsi najviše profitiraju u neizgrađenom institucionalnom okviru, a njihova moć se smanjuje jedino kada, odnosno bolje reći ako su liberalizacija i privatizacija praćene jačanjem discipline (dakle sudstva i vladavine prava) i kreiranjem povoljne investicione klime.⁵ Spremnost da se ponudi mito srazmjerna je moći potencijalnog koruptora, a to ima za posljedicu dvije, ključne pojave:

- Uništavaju se srednji i mali preduzetnici;
- Zatvara se tržište i otežava ulazak u posao zainteresovanim privrednicima.

Uopšteno, korupcija tada generiše stanje u kojem se svi učesnici u tržišnoj utakmici osjećaju nesigurnim. U uslovima pravne nesigurnosti teško se mogu procjenjivati potezi svojih potencijalnih konkurenata i ne mogu se planirati budući potezi. Na taj način se stvara ekonomska nesigurnost koja dalje generiše ili pospješuje neravnopravnost aktera u tržišnim transakcijama. Poznato je da je u neravnopravnim uslovima svaka dobit nelegitimna, pa samim tim i ona ostvarena na tako iskrivljenom ili monopolističkom tržištu. Savremeni oblici korupcije prikrivaju se najčešće:

- fiktivnim ugovorom o djelu;
- falsifikovanim putnim računima;
- fiktivnim zasnivanjem radnog odnosa;
- odobravanjem nerealnih provizija;
- izdavanje garantnih pisama;
- angažovanjem određenih lica u svojstvu spoljnih saradnika, stručnih savjetnika ili konsultanata;
- isplata autorskih honorara za "djela" koja nisu napisana;
- fiktivnim troškovima reprezentacije i reklame kojima se prikriva davanje skupocjenih poklona;
- "angažovanjem" određenih lica u razne komisije i druga tijela koja se samo radi toga obrazuju;
- vršenjem raznovrsnih besplatnih usluga ili usluga uz simboličnu naknadu;
- fiktivnom doradom robe u stranoj firmi;

---

5 Popović, Danica, „Dobitnici i gubitnici u tranziciji”, ^{^^}, *Ekonometar*, br. 16 od 23. septembra 2003, str. 3.

- "prodajom" robe po cijeni koja je znatno niža od stvarne i slično.⁶

Prvi uslov za eliminisanje korupcije, s ekonomskog aspekta, je prisustvo ekonomskih sloboda, a to znači mogućnost što šire nesputane aktivnosti pojedinaca na tržištu. Dalje to znači, u pozitivnom smislu, najširu slobodu izbora, a u negativnom, odsustvo svake prinude i prisile u ekonomskim aktivnostima, uz obavezno poštovanje zakona. U tom smislu ekonomske slobode zavise od: sigurnosti vlasničkih prava, ekonomske politike, slobode ugovora, obima državne intervencije u privredi, carinskih i poreskih opterećenja, kvaliteta i stepena regulacije, državne potrošnje, slobode ulaska u posao, pa sve do opšteg stanja u društvu, odnosno privredne i društvene klime. Ovako shvaćene slobode ekonomisti nazivaju i ekonomskim slobodama ili tržišnim slobodama. Od stepena ekonomskih sloboda u velikoj mjeri zavisi razvijenost tržišta, odnosno kratkoročni i dugoročni rast nacionalne privrede.

Već skoro dvije decenije poslovanje između privatnog i društvenog (državnog) sektora oslobođeno je dugogodišnjeg političko-pravnog ograničenja, odnosno osobođeno je od jednopartijske kontrole. Istovremeno, vlast se dugo kolebala između tržišne privrede i hibridnog tipa polutržišne/polukomadne privrede, mada ekonomija i dalje ostaje dominantno komandna s jakom društveno-političkom regulacijom. Usvajane su promjene pretežno kozmetičke prirode jer nije postojala jasna politička volja da se izgradi pravna regulativa prilagođena novim uslovima. Stoga, u poslovanju nastaje pravi metež. Bez provjere finansijskog kredibiliteta vlasnika, što u normalnim uslovima ne predstavlja problem, osniva se na stotine hiljada, pretežno trgovinskih firmi. U uslovima velike pravne nesigurnosti i redukovane ekonomske aktivnosti, s jedne, i odsustva društvene kontrole, s druge strane, mnoge od ovih firmi služe da bi se obavio jedan jedini i to često sumnjiv posao, a jedan dio isključivo za pranje novca.

Najrašireniji vid korupcije, prema iskustvu privatnih preduzetnika, jeste prilikom dobijanja lokacije za gradnju privremenih ili stalnih objekata, zatim prilikom dobijanja uvozno-izvoznih dozvola, dobijanje ugovora s vladom (javne nabavke), carinjenje robe i uključenje telefona i struje. Nasuprot ovome, podmićivanje je najmanje rašireno, ali i dalje s visokim indeksom, kod poreske uprave, pri registraciji preduzeća i odobravanju novih prodajnih cijena.⁷ Na primjer, u praksi ekonomskog i pravnog prometa, veoma je široka skala poslova koji se obavljaju po osnovu ugovora o djelu. Ta skala poslova pokazuje tendenciju sve većeg proširenja. Tako se na osnovu ugovora o djelu zaključuju i obavljaju poslovi, kao što su: rasterećenje zaliha, ispitivanje tržišta, plasman robe, nabavka reprodukcionog materijala, pronalaženje poslova za preduzeće, davanje ekspertskih savjeta i slično.

Preduzeća, organizacije, ustanove i druge organizacije i organi imaju na raspolaganju mnogobrojne mjere i aktivnosti za preventivno djelovanje. Te mjere mogu biti: organizacijske, ekonomske, pravne, kadrovske i tehničke prirode. U prevenciji korupcije i pranja novca značajno mjesto imaju i sredstva javnog informisanja, odnosno

---

6 Teofilović, Nebojša, i Jelačić, Milenko, Policijska akademija, Beograd, 2006, str. 242.

7Vuković, Slobodan, IDN - Draganić, Beograd, 2003, str. 181.

javno mnjenje, jer djeluju na svijest građana i utiču na formiranje stavova javnog mnjenja u odnosu prema konkretnim slučajevima korupcije. Osim toga, u preventivnim aktivnostima na sprečavanju i suzbijanju korupcije ne smije se zapostaviti ni aktivnost organa lokalne samouprave.

4. EKONOMSKE DIMENZIJE PRANJA NOVCA

Pranje novca predstavlja legalizaciju finansijskih sredstava stečenih kriminalnim aktivnostima, odnosno finansijske transakcije radi prikrivanja stvarnog porijekla novca i drugih oblika kapitala. Ekonomske dimenzije pranja novca poprimaju sve veći obim u sve brojnijim modalitetima ispoljavanja. Osnovni postupci kojima se omogućava pranje novca su sljedeći:

- zamjena ili prenos imovine koja proističe iz obavljanja zabranjene djelatnosti;
- prikrivanje ili utaja porijekla novca ili prikrivanje mjesta gdje je novac uložen, prikrivanje namjene korištenja imovine i svih prava koja proističu iz obavljanja nedozvoljene djelatnosti;
- prikrivanje, kod svojinske transformacije i privatizacije preduzeća, nezakonito stečene imovine i društvenog i državnog kapitala;

Ogromne sume novca se vrlo često ostvaruju raznim kriminalnim aktivnostima i predstavljaju imovinsku korist ostvarenu na nezakonit način.

Međutim, da bi neko nesmetano mogao da koristi tako stečena sredstva, ona moraju biti legalizovana (odnosno "oprana") i tako uključena u legalne finansijske tokove. Stoga, učesnici u pranju novca pribjegavaju raznim finansijskim transakcijama u cilju prikrivanja pravog porijekla novca, da bi ga učinili legalnim sredstvom prometa na novčanom tržištu. Na taj način nastoje da obezbijede njegovo normalno korištenje, u poslovnim odnosima u kojima nastoje da plasiraju kapital stečen na nelegalan način.

Pranje novca predstavlja dio privrednog kriminaliteta i prema nivou društvene opasnosti je njegov najopasniji vid, jer pogađa osnovne temelje nacionalne privrede. Svi poslovi koji obuhvataju ovaj proces pažljivo se planiraju, predstavljaju izvor brze akumulacije kapitala, koji se potom investira u niz legalnih poslova u cilju povećanja bogatstva i društvene moći. U ovim aktivnostima pojavljuje se čitav lanac učesnika koji koriste znanja finansijskih stručnjaka (vrše falsifikovanje poslovno - finansijske dokumentacije čime se lažno prikazuje novac koji je stečen krivičnim djelima) da bi se na taj način stečen novac prikazao kao zakonito stečen, te ga plasirali u domaće ili međunarodne poslovne aktivnosti. Za pranje novca najčešće se koriste liberalni bankarski sistemi koji, uglavnom, nisu pod kontrolom državnih organa. U praksi za ove svrhe koristi se tzv. podzemni bankarski sistem koji je izvan kontrole državnih organa. Potraživanja koja potiču od protivzakonitih aktivnosti, u okviru jedne nacionalne privrede pomoću čitave mreže alternativnog bankarstva, stavljaju se na raspolaganje nekoj kriminalnoj grupi u zemlji. Sve ove operacije obavljaju se anonimno i bez pisanih

tragova, često uz korištenje porodičnih, plemenskih i etničkih veza.⁸ Novac se u ovim slučajevima podiže uz pokazivanje ugovorenog znaka ili uz izgovaranje dogovorene riječi odnosno lozinke. Smatra se da svake godine stotine milijardi dolara širom svijeta poslije pranja dospijeva u legalni promet i prijeti da ugrozi legitimno poslovanje, posebno na svjetskim finansijskim tržištima. Povratno, ovaj novac vraća ekonomsku moć organizovanom kriminalu, odnosno omogućava mu još veću moć za dalje korumpiranje političkog sistema i kreiranje političkog života.

Postoji veliki broj različitih tehnika pranja novca, a zajedničko im je da novac prolazi kroz tri faze:

- ulaganje,
- prikrivanje,
- integracija.⁹

Osnovne komponente pranja novca su: moralna, psihološka, socijalna, kriminološka, istorijska, pravna, ekonomska i politička.

Postoje brojni pojavnici oblici pranja novca a najznačajniji su sljedeći: gotovinske transakcije, elektronski transferi, finansijski centri, trustovi (veza osnivač-opunomoćenik-korisnik), nekorporacijske grupacije, profesionalni finansijski savjetnici, mrežno bankarstvo, kockanje na internetu, terorizam i drugi, kao što je uloga advokata, bilježnika, računovođa, revizora i drugih profesionalaca u pranju novca

5. POLITIČKE IMPLIKACIJE PRANJA NOVCA

Neosporno je da pranje novca sprovode kriminalne organizacije lokalnog, regionalnog, nacionalnog ili međunarodnog značaja. Međutim, ovu pojavu u velikoj mjeri koriste državni i paradržavi organi, te je poznato da gotovo sve obavještajne službe na svijetu, na ovaj način, finansiraju svoje tajne operacije.¹⁰ S druge strane, ne treba pojavu pranja novca tretirati kao prateću pojavu organizovanog kriminaliteta, kao i drugih oblika kriminalnog djelovanja, jer prema stepenu društvene opasnosti spada u njegov najopasniji vid pošto pogađa vitalne temelje nacionalne privrede. Ova protivzakonita aktivnost počinocima donosi ogromnu imovinsku korist, jer se nakon "legalizacije" stiče mogućnost korištenja u procesu proizvodnje, trgovine, saobraćaja, ugostiteljstva, platnog prometa i drugim djelatnostima. Veoma često se pranje novca obavlja kao značajni dio aktivnosti organizovanih grupa, a u brojnim slučajevima se kao organizatori javljaju lica u "bijelim okovratnicima", odnosno osobe sa društvenim

---

8 Na primjer, u kreiranju ovog oblika pranja novca posebno su se istakli Kinezi, zbog čega se on naziva "fen-čien", što znači "leteći novac". Veliki doprinos "pranju novca" dali su ruski tajkuni, kao što su Berezovski, Hodorkovski, Abramovič, Magilevič i drugi.

9 Teofilović, Nebojša, i Jelačić, Milenko, Policijska akademija, Beograd, 2006, str. 17.

10 Brojni eksperti tvrde da je američka CIA najveći "perlač" novca svih vremena i da ona za to koristi mnoštvo mehanizama. Pri tome, novac se pere u preko pet stotina raznih organizacija, od kojih ni jedna nije neposredno povezana sa Vladom SAD.

prestížom i visokim društvenim statusom. Ova vrsta kriminaliteta obavlja se iza paravana, odnosno izvan javnosti, na osnovu izvođenja većih poslovnih transakcija i manipulacija.¹¹ Profesionalni kriminalci se veoma često, u cilju organizovanja pranja novca, povezuju stvarajući moćne grupe, bande, koje imaju uporište u policiji, pravosuđu i među političarima.

Stubovi političkog aspekta pranja novca su predstavnici plutokratije, birokratije i tehnokratije. Ove društvene slojeve karakterišu određena psihička svojstva, kao što su poltronstvo, beskompulznost, bezobzirnost, koristoljublje, malograđanski moral i slično. Metode njihovog djelovanja su političke intrige, čime na podmucao, lukav i prikriven način stvaraju sebi uslove za nesmetano bavljenje pranjem novca, u sprezi s organizovanim kriminalom i kriminalnim podzemljem. Psihološka komponenta pranja novca itekako ukazuje na političke aspekte, jer su oni koji se odluče na takve radnje tipični predstavnici onog dijela vlasti i građanstva koji se snishodljivo ulagaju vođama svojih političkih partija i predstavnicima političke i ekonomske elite. To su, naizgled, određeni ugledni političari, vođe političkih stranaka, ministri, senatori, kongresmeni, narodni poslanici, predstavnici uglednih međunarodnih i nacionalnih vladinih i nevladinih organizacija, tzv. stalni borci za demokratiju, vladavinu prava i ljudska prava i slobode. Oni uz pomoć finansijske oligarhije i organizovanih kriminalnih organizacija, da bi prikriju svoju kriminalnu djelatnost, neprestano traže moralne i druge vidove lustracije samo za druge, ali ne i za sebe. Pri tome, licemjerno skrivaju sopstvene političke ambicije za održanje na vlasti ili kad je trenutno izgube, za dolazak na vlast.

6. POJAVE PRANJA NOVCA

Po ugledu na predstavnike političko-privredne elite, želja za brzim bogaćenjem postaje opšteprihvaćeni model poslovnog ponašanja. S druge strane zakoni se, krajnje, selektivno primjenjuju, te u takvim uslovima dolazi do sunovrata poslovnog morala. Kriminalci i razni "poslovni ljudi", sudeći po njihovoj prisutnosti u društvenom životu i medijima, reklamiraju se kao biznismeni i društveno poželjni modeli ponašanja. Jedan od najefikasnijih sredstava za "pranje novca" predstavlja osnivanje tzv. fantomskih firmi. Takve firme nikoga ne zapošljavaju na neodređeno vrijeme, a ostvaruju obrt od nekoliko stotina miliona dolara. Slično je i sa registrovanjem omladinskih i studentskih zadruga.¹² Osim toga koristile su se i druge metode:

- korištenje sredstava primarne emisije, korištenje jeftinih kredita, koji su
- se zbog inflacije brzo obezvrjeđivali;
- na osnovu uvoznih i izvoznih dozvola dobijalo se ekskluzivno pravo distribucije pojedinih roba, te su tako mnogi postajali monopolisti;

---

11 Počinioci kriminalnih aktivnosti iz grupe "bijelih okovratnika" koji pripadaju vladajućim slojevima društva nazivaju se i "velikanima lopovluka", i imaju znatan uticaj na zbivanja u vlasti i politici.

12Beograd, od 23. 12. 2004, str. A6.

- uz pomoć fiktivnih i friziranih ugovora ili "naduvanih" faktura između privatnog i društveno/državnog preduzeća.

Ilustracije radi, poslednjih godina naše prostore potresaju mnogobrojne afere koje se odnose na pranje novca, a koje su po akterima tih afera dobile ironične nazive, kao što su: "šećer", "pancir", "kofer", "erikson", "mobtel", "satelit", "trgovinski sud" i drugo.¹³

Inače, krivično djelo pranja novca javlja se u tri oblika i to: osnovni, teži i poseban oblik. Zatim, u pogledu učinioca, djelo može biti učinjeno, kako s umišljajem tako i iz nehata. Pri tome visina "oprانog" protivpravno stečenog novca predstavlja kvalifikatornu okolnost ovog krivičnog djela.

Zakon o sprečavanju pranja novca propisuje radnje i mjere koje se preduzimaju radi otkrivanja i sprečavanja pranja novca.¹⁴ S ciljem otkrivanja i sprečavanja pranja novca preduzimaju se odgovarajuće radnje i mjere, u toku i poslije prijema, zamjene, čuvanja i korištenja imovine, polaganja i podizanja gotovog novca i efektivnog stranog novca s računa, prenosa imovine preko državne granice, sklapanje poslova kojima se stiče imovina ili drugog postupanja sa tom imovinom. U smislu Zakona pod obveznicima se podrazumijevaju: pravna lica, preduzetnici i fizička lica koja obavljaju poslove koji se odnose na:

- upravljanje imovinom za druga lica;
- faktoring i forfeiting;
- lizing;
- izdavanje platnih kartica i poslovanje s tim karticama;
- promet nepokretnosti;
- promet umjetničkih predmeta, antikviteta i drugih predmeta veće vrijednosti;
- obrada i promet plemenitih metala i dragog kamenja;
- organizacija putovanja;
- posedovanje u pregovorima u vezi s davanjem kredita;
- posredovanje i zastupanje u osiguranju;
- organizovanje aukcija;

Zakonsko tretiranje pranja novca i predviđanje široke lepeze represivnih mjera i postupaka usmjerenih ka otkrivanju, sprečavanju i suzbijanju različitih aktivnosti pranja novca ili pomaganja u pranju novca trebalo bi da dovedu do kruga onih država koje organizovanom, sistemskom i kontinuiranom aktivnošću različitih društvenih subjekata pokušavaju da spriječe ovu narastajuću društvenu opasnost. Pri tome, u ovoj borbi da i naša zemlja računa na pomoć drugih zemalja, odnosno čitave međunarodne zajednice. Ovo stoga, što pojava pranja novca predstavlja izuzetno štetnu pojavu za svaku zemlju,

---

¹³Teofilović, Nebojša, i Jelačić, Milenko, Policijska akademija, Beograd, 2006, str. 48. 14br. 107/2005.

te ima sposobnost da se stalno razvija i dobija nove oblike, da se sve više internacionalizuje i poprima forme transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, prilagođavajući se ne samo unutar jedne zemlje, nego i međunarodnom okruženju.

7. BEZBJEDONOSNE IMPLIKACIJE PRANJA NOVCA

Posljednjih godina u oblasti kriminaliteta jedna od najozbiljnijih preokupacija, kako nauke tako i nacionalnih i međunarodnih institucija, jeste problem organizovanog kriminaliteta, njegovog obima, sadržaja, metoda djelovanja i mogućnosti sprečavanja i suzbijanja. Kako za organizovani kriminalitet u cjelini, tako i za pranje novca ne postoji jedinstvena definicija na međunarodnom planu. Ujedinjene Nacije definišu pranje novca kao svako prikrivanje ili pokušaj prikrivanja porijekla novca ili kapitala izvedenog iz kriminalnih aktivnosti. Organizovani kriminalitet nalazimo uglavnom tamo gdje se obrće veliki novac, gdje je visok profit, a mogućnost otkrivanja kriminalnih aktivnosti relativno niska.

"Pljačkaš koji u prosjeku ukrade osamsto dolara ima prosječno 61% mogućnosti da bude otkriven. Finansijski prevarant u prosjeku dobija četrdeset i dvije hiljade dolara, a mogućnost da bude otkriven je minimalna".

Iz ovog proizilazi i jedna od njegovih glavnih karakteristika, a to je da se radi o organizovanoj odbrani od državne represije zasnovanoj na neotkrivanju izvršilaca. Problematika pranja novca je prisutna u nacionalnim i međunarodnim razmjerama i značajno je izražena u onim društvima gdje organizovani kriminalitet nastoji da putem pranja novca legalizuje kriminalom zarađenu dobit i da se infiltrira u privredu i finansijske tokove, s ciljem da kontroliše određene ekonomske i političke procese. Pranje novca kao međunarodni fenomen ima različitu klijentelu: dilere sa milionima novca raznih valuta u gotovini gotovo svaki dan, poštovane i poslovne ljude koji izbjegavaju plaćanje poreza, multinacionalne kompanije sa skrivenim novcem koji im često služi za potkupljivanje i mito, "obične ljude" koji pokušavaju da prikriju svoj kapital.

Pranje novca kao i ostali oblici organizovanog kriminaliteta, odnosno nezakonite aktivnosti, uslovljavaju regresivnu distribuciju dohotkom i stvaranje velike potrošačke moći pojedinca u uslovima opšte recesije koja je trenutno zahvatila praktično cijeli svijet, pogotovo ekonomski najrazvijenije zemlje. Između ostalog, posljedica jednog takvog stanja u jednom društvu - državi je iskrivljena struktura potrošnje, pogotovo među bogatima i preobražava se postojeća socijalna stratifikacija nastajanjem društvenih grupa novih bogataša. Također jedna od posljedica velike zarade pranjem novca je i uticaj na veću potrošnju za luksuznim proizvodima, povećanju cijena nekretnina i nekih potrošnih dobara, što može da doprinosi špekulaciji i inflaciji.

Pranje novca, kako sam već rekla, između ostalog je i međunarodni fenomen, a razvoj informatičkih tehnologija, fleksibilnost i prilagodljivost u djelovanju, stručna pomoć i ogromna finansijskim sredstva koja su na raspolaganju, olakšavaju pranje novca i njegov prenos preko granice.

U pranju novca najviše učestvuju banke, ali od njega nisu pošteđene ni druge ustanove, gdje se koriste veće količine novca, npr. osiguravajuća društva, kockarnice, mjenjačnice, štedionice, lizinzi, razne agencije za promet nekretnina itd., koje po prirodi svog poslovanja nisu pod jačom zakonskom regulativom ili kontrolom. Znatna nova sredstva koja pristižu iz kriminalnih aktivnosti koja treba oprati pronalaze nova područja svog djelovanja tj. ponašaju se slično velikim multinacionalnim kompanijama, a to je da sve više ulaze u stratešku saradnju i time povećavaju sposobnost zaobilaznja zakona, smanjuju međusobnu konkurenciju i tako stvaraju mogućnost različitog profita na raznim tržištima.

Preduzetništvo je to što se cijeni i u legalnoj ekonomiji i u organizovanom kriminalu, sa konačnim ciljem, a to je što veći profit. Između ostalog opasnost za svako društvo kod pranja novca je u konsolidaciji ekonomske moći organizovanog kriminala i njegov ulazak u legalnu ekonomiju.

U pranju novca putem banaka (koje i najviše učestvuju u tome) teškoće u otkrivanju su i u tome što se perači često služe ljudima koji nemaju kriminalnu prošlost. Pranje novca može korumpirati ili prijetnjama zastrašiti dijelove finansijskog sistema, čak i u segmentu kontrole nad radom banaka, a ne samo samih službenika banaka, koji često osim zastrašivanja i korupcije i nesavjesno obavljaju svoje poslove.

Jednostavnim terminima rečeno cilj perača novca jeste:

- plasirati novac u finansijski sistem bez izazivanja sumnje;
- pomjerati novac unaokolo, u okviru ili preko mnogobrojnih nadležnosti, i često u serijama složenih transakcija, tako da postane teško identifikovati njegov originalan izvor;
- pomjerati novac nazad u finansijski i poslovni sistem tako da se pojavljuje kao legitimno sredstvo ili kapital .
- Slučajevi pranja novca se mogu istraživati na dva kolosjeka:
- Tradicionalni - traženje dokaza o kriminalnoj aktivnosti i pokušaj pronalaska imovinske koristi, i
- Finansijski - praćenje finansijske aktivnosti i pokušaj povezivanja sa nekim nezakonitim aktivnostima.

Jedno je sigurno, novac dobro funkcioniše jer je lako prenosiv, široko je prihvaćen i ima standardne vrijednosti. Banke kao finansijske ustanove jesu osnovni finansijski posrednici, one su najosjetljivije na pranje novca u nivoima plasiranja i uslojavanja.

Pranje novca je svjetski problem i prisutan je u svim zemljama , ali treba naglasiti da postoje i značajne razlike između pojedinih zemalja. To se naročito pokazuje kod zemalja u tranziciji, gdje naravno spada i BiH. Zemlje koje su više uključene u svjetske privredne tokove i koje su značajno odmakle u procesu tranzicije imaju značajno manjih problema. Sprečavanje pranja novca nije samo borba protiv kriminala već i nastojanje da se očuva integritet finansijskih ustanova i finansijskog sistema u cjelini. Međunarodno pranje novca zasniva se na razlikama finansijskih i bankovnih odredbi u zakonodavstvu

pojedinih zemalja. Zbog toga je nužno jačati zakonske odredbe protiv pranja novca, odnosno što je moguće više smanjiti razlike u zakonodavstvima pojedinih zemalja kojima je regulisana ova oblast.

Iznalaženje novih zakonskih rješenja u borbi protiv pranja novca je veoma važno, pogotovo u stvaranju i razvoju specijalizovanih službi, zatim uspješna međunarodna saradnja uz korištenje modernih metoda koje donose rezultat, jer će pojedinačni napori pojedinih zemalja donijeti slabe rezultate, a istovremeno uzrokovati velike troškove. Pranje novca je proces kojim se želi sakriti trag pravog izvora nezakonito stečenog novca, pri čemu se iskorištava finansijski, a sve češće i ne finansijski sektor i struke. Pranje novca je proces koji obuhvata prikrivanje prave prirode i izvora novca, pretvaranje i prenos imovine u smislu prikrivanja njenog protivzakonitog porijekla, odnosno nabavku, posjedovanje ili upotrebu imovine proizašle iz krivičnog djela, odnosno sudjelovanje, povezanost, pokušaj pomaganja, poticanja te omogućavanje izvršenja bilo koje od navedenih radnji.

Prljavim se novcem smatra svaki novac koji je stečen krivičnim djelom i sva imovina koja proizlazi iz tog novca. To znači da pranje novca bez prethodne kriminalne aktivnosti ne postoji. Pranje novca je kompleksni sistem koji se razvija, primjenjuju se nove tehnike, a perači se sve više usavršavaju. Kriminalci se skrivaju iza komplikovanih transakcija koje obuhvataju međunarodne transfere, usitnjavaju transakciju na manje iznose ili transferišu na račune većeg broja osoba, mijenjaju oblik novca, a pri svemu tome koriste se i savjetima vrhunskih bankarskih stručnjaka, brokera, investicijskih bankara, računovođa, konsultantskih kuća, notara i advokata.

Proces pranja novca nikad ne prestaje: bez obzira na to koliko je faza prljavi novac prošao i koliko su oblika nezakonita sredstva promijenila, takva sredstva nikada neće biti čista u očima zakona.

7.1. Pranje novca kao oblik organizovanog

Pod organizovanim kriminalom podrazumijeva se područje u kojem preovladavaju organizovani oblici kriminala npr. kriminalitet bijelog okovratnika koji se obavlja u okviru profesije, organizacijski kriminal, korupcijski kriminal, kriminal moćnika itd.

Glavni oblici organizovanog kriminala su ilegalna prodaja droge, nedozvoljena trgovina ljudima, kockanje, prostitucija, razne otmice uz otkup, ilegalna trgovina oružjem i krađa predmeta velike vrijednosti.

Zadnjih godina vidljiv je znatan porast transnacionalnog kriminaliteta, čemu je doprinos između ostalog dao razvoj tehnologije i komunikacija, kao i rast međunarodnih privrednih aktivnosti, razmjene, turizma i transporta.

Zahvaljujući svemu tome organizovani kriminal se proširio cijelim svijetom i tako postao globalni problem. Može se govoriti o internacionalizaciji savremenog organizovanog kriminala koji koristi sve pogodnosti novih tehničkih saznanja i sofisticirane tehnike. Prisutan je i njegov ulazak u oblast sa zakonskim poslovanjem.

Glavna motivacija organizovanog kriminaliteta je profit, u što sigurno spada i

pranje novca, kao jedan od njegovih oblika. Organizovani kriminalitet u načinu djelovanja možemo svesti na neke od grupa: konspiracija, davanje pogodnosti i korupcija, zastrašivanje, nasilje itd.

Svrha organizovanog kriminala je između ostalog i osvajanje tržišta određenih dobara i usluga, stvaranje u njemu monopola, upotreba nasilja prema konkurenciji, upotreba korupcije, ucjene i sl. Zabrinjavajući trend je uvlačenje organizovanog kriminala u zakonito poslovanje, zatim njegov uticaj na politiku i javnu upravu u nekim zemljama. Potreba za pranjem novca predstavlja jednu od najranjivijih tački u strukturi i funkcionisanju organizovanog kriminalnog procesa, jer ovdje se radi o pokušaju ulaska u zakonitu zonu koji nerijetko i uspijeva.

Organizovani kriminal traži snažnu državnu reakciju. Na nacionalnom planu treba stvoriti efikasan preventivni program što uključuje krivično zakonodavstvo, istrage i međunarodnu saradnju.

7.1.1. Definicija organizovanog kriminala

Na ovo pitanje daju se različiti odgovori. Jedni polaze od kazuistike pa organizovani kriminal definišu kao kriminalno udruženje koje se bavi zloupotrebom droga ili ga pak vežu za krivična ponašanja pranja novca, negdje kao kriminalna udruženja kao npr. u Italiji tipa mafije.

Interpolova definicija polazi od toga da se radi o strukturiranoj grupi koja kroz nezakonite aktivnosti, a naročito kroz korupciju i nasilje nastoji ostvariti zaradu.

U SAD navode pet kategorija organizovanog kriminala i to:

1. iznuđivanje plaćanja zaštite
2. porok
3. krađe i provale
4. bande
5. teroristi

" Organizovani kriminal je svaka grupa s nekim oblikom formalizovane strukture čiji je glavni zadatak dobivanje novca ilegalnim aktivnostima. Takve grupe održavaju svoj položaj upotrebom sile i prijetnji nasiljem, korupcijom javnih službenika, iznudom i imaju značajan uticaj na ljude na određenom području ili u cijeloj državi" .Naći jednu opšteprihvatljivu definiciju organizovanog kriminala je veoma teško, ali se većina razmatranja svodi na to da se radi o grupi povezanoj kontinuiranom kriminalnom aktivnosti sa posebnim karakteristikama:

- neideološka grupa - organizovana kriminalna grupa nema političkih ciljeva
- hijerarhija
- limitirano članstvo
- trajnost

- podjela rada i uloga
- monopol
- pravila ponašanja unutar grupe.

Najpopularnije objašnjenje organizovanog kriminala je da je to proizvod trajne kriminalne konspiracije radi izvlačenja profita iz društva.

7.2. Sprečavanje pranja novca

7.2.1. Pranje novca kao krivično djelo u međunarodnom pravu

Da bi se naprijed nedozvoljene djelatnosti suzbile, Međunarodna zajednica je pristupila normiranju adekvatnih mjera, sredstava i postupaka u pojedinim zemljama, a u cilju sprečavanja i suzbijanja ovakvih nedozvoljenih djelatnosti. Tako je doneseno više Međunarodnih pravnih akata kojima su precizirane nedozvoljene djelatnosti i pojedini oblici i vidovi pranja novca, kao i mjere i postupanja Nacionalnih zakonodavaca u pravcu suzbijanja ove pojave.

Tako je i u Evropskom pravu pranje novca dobilo status samostalnog krivičnog djela, ali ovo djelo poznaje i niz Nacionalnih krivičnih zakonodavstava. Shvativši realnu opasnost od organizovanog kriminaliteta Internacionalnog karaktera koji ne poznaje političke, državne ideološke granice među narodima, državama i kontinentima Međunarodna zajednica počinje da radi na razvijanju i koncipiranju strategije opšte borbe protiv najopasnijih vidova kriminaliteta, trgovine opojnim drogama, bijelim robljem, oružjem itd., a sa čime je u nerazdvojivoj vezi i pranje novca.

U tom smislu u posljednjih nekoliko godina je doneseno više Međunarodnih pravnih akata, koji u ovu borbu unose nova sredstva, metode i postupke. To su:

- Konvencija OUN protiv nedozvoljene trgovine opojnim drogama i psihotičkim supstancama (donijeta 1988. godine u Bernu),
- Konvencija o pranju novca, istrage i u rješavanju zapljene konfiskacije dobiti od kriminalaca (donijeta 1990. godine u Strazburu),
- Direktiva za sprečavanje korištenja finansijskog sistema u cilju pranja novca (iz 1991. godine), kominike (donijet 1993. godine na Kipru)
- Konvencija OUN protiv Transnacionalnog organizovanog kriminala (iz 1988. godine)

Navedena međunarodna pravna akta predstavljaju pravni osnov za regulisanje pojedinih inkriminiranih ponašanja u vezi sa pranjem novca u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu. Stoga je veoma značajno na koji način nacionalna zakonodavstva uređuju krivično-pravni osnov pranja novca. Ovo tim prije što mnoga rješenja predviđena navedenim međunarodnim pravnim aktima nalaze svoje oživotvorenje i primjenu kroz ešenja u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu.

Konvencija OUN protiv nedozvoljene trgovine, opojnim drogama psihotičkim supstancama poznata kao "Bečka konvencija", koju je prihvatilo više od 100 država, predviđa obavezu država potpisnica da u svom nacionalnom zakonodavstvu inkriminišu brojne aktivnosti vezane za trgovinu opojnim drogama, kao i da pranje ovako stečenog novca predvide kao krivično djelo. U članu 3. Konvencije predviđeno je da će sve neophodne mjere svaka stranka - potpisnica usvojiti kako bi se po njenom zakonu utvrdile kao krivični prekršaj određene aktivnosti, pod uslovom da se naravno čine namjerno, pa je tako predviđeno i da se mora inkriminisati i konverzija ili transfer svojine, uz znanje da je takva svojina stečena trgovinom droge ili drugih psihotičnih supstanci, bilo da se radi o samom trgovcu ili o osobi koja je učestvovala u skrivanju ili prikrivanju nezakonitog porijekla svojine ili pomagala nekom licu koje je umiješano u počinjenje takvog ili takvih prekršaja da bi izbjeglo zakonske posljedice svojih djela; i tako inkriminišući i zavisno od ustavnih načela i osnovnih koncepcija pravnog sistema - sticanje, posjedovanje ili korištenje svojine, saznanjem, u vrijeme prijema, da je takva svojina stečena na osnovu jednog ili više prekršaja utvrđenih u skladu sa Konvencijom, ili učešće u takvom prekršaju ili prekršajima. Dodajmo i to da je Bečkoj konvenciji pristupilo više od 170 država, među njima su i tzv. "finansijski rajevi" gdje se prihod stečen od droge legalizuje suprotno odredbama Konvencije. Naime, služba (biro) Ujedinjenih Nacija za kontrolu droge i prevencije kriminaliteta (UN Office for Drug Control and Crime Prevention), je napravila listu "najvažnijih finansijskih rajeva", poznatih po pranju novca, gdje su zemlje raspoređene u određene geografske zone.

Drugi značajni akt iz ove oblasti jeste Konvencija o pranju novca, vođenju istrage i izvršavanju pljenidbe i konfiskacije dobiti od kriminala ili Evropska konvencija koju je donio Savjet Evrope 8. novembra 1990. godine u Strazburu.¹⁵ Ova konvencija takođe, propisuje obavezu država koje su je prihvatile da u svom nacionalnom zakonodavstvu predvide posebno krivično djelo pranje novca. Obilježja ovog djela su određena na identičan način kao i Bečkom konvencijom, s tom razlikom što se u ovom slučaju teži oduzimanju i konfiskaciji svih vrsta imovinske dobiti koja je stečena, ne samo nezakonitim djelatnostima vezanim za opojne droge, već i za terorizam, trgovinu bijelim robljem, oružjem i krivičnim djelima kojima se ostvaruje veliki profit.

Problematikom preduzimanja adekvatnih mjera za sprečavanje i suzbijanje pranja novca bavila se takođe i Konvencija OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, s dva dopunska protokola, i to:

- protokolom za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom i
- protokolom protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom.

Ovi posljednji međunarodni pravni akti donijeti su na konferenciji pod okriljem

---

¹⁵Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancama, Beč 19.12.1998

Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom, Strasbourg, ETS 141, 8.11.1990.

Organizacije Ujedinjenih Nacija koja je održana u Palermu.¹⁶ Gotovo na istovjetan način kao i Evropska konvencija i ova konvencija, u članu 6. utvrđuje da kriminalizacija pranja dobiti stečene kroz kriminal određuje pojam i karakteristike krivičnog djela pranje novca, koje su sve države potpisnice ove konvencije dužne da unesu u svoje nacionalno krivično zakonodavstvo.

Takođe su, u članu 7. ove konvencije predviđene i mjere za borbu protiv pranja novca kojima su utvrđeni subjekti, aktivnosti i postupci nadležnih nacionalnih organa u sprečavanju i suzbijanju različitih oblika i vidova pranja novca. Na osnovu ovih međunarodno-pravnih akata, posebno Evropske konvencije i Konvencije OUN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala niz država je u svom nacionalnom zakonodavstvu predvidjelo samostalno krivično djelo pranje novca obezbjeđujući pri tom i određenu vrstu i mjeru krivičnih sankcija.

Osim naprijed navedenih državnih organa postoje i drugi državni organi koji su tu da bi spriječili, otkrili i sankcionisali sve one koji ne postupaju u skladu sa Zakonom, između ostalih su i policija, javno tužilaštvo, bezbjednosno-informativna agencija, sudovi, carinski organi, poreska policija, kao i svi ostali društveni činiooci.

Da bi borba protiv krivičnog djela pranje novca bila bolja i efikasnija, zahtjeva i angažovanje svih društvenih činilaca, jer ovo krivično djelo ugrožava prije svega ekonomske, političke, pravne, kulturne i sve druge značajne vrijednosti jednog društva. Oblici ove organizovane kriminalne djelatnosti nisu uvijek uočljivi i prepoznatljivi, te svakako otežavaju blagovremeno preduzimanje efikasnih mjera za njihovo sprečavanje i suzbijanje. Pranje novca predstavlja veoma opasnu kriminalnu djelatnost sa visokim stepenom društvene opasnosti, tako da se ovo krivično djelo teško otkriva, a i dokazuje.

Takođe moramo istaći da je pranje novca posljedica neefikasnog funkcionisanja institucija sistema, tako da borba protiv ove društveno negativne pojave predstavlja i borbu za reformu institucije, jer samo boljim i efikasnijim institucijama možemo se suprotstaviti pranju novca i samim tim podići životni standard građana na viši nivo, a to ćemo učiniti prije svega dosljednim sprovođenjem Zakona, što efikasnijim radom policije, kao i primjenom krivične politike u našim sudovima. U izvorima međunarodnog prava za pranje novca relevantna je Konvencija Vijeća Evrope o pranju, traganju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda od krivičnih djela i Konvencija UN o tradicionalnom organizovanom kriminalu.

7.2.2. Shvatanje pranja novca

Postoje mnoge definicije ove pojave, tekstualno različite, ali u suštini slične, u pojedinim dijelovima čak identične.

Zbog toga nema velikih problema kada su u pitanju shvatanja, i određivanje sadržaja pojma pranje novca. Pranje novca je izuzetna prijetnja integraciji finansijskih ustanova koje dovode u nepovoljan položaj pravne subjekte koji legalno posluju. Perači novca uopšteno, ne nastoje da ostvare najvišu stopu dobiti na novac koji operu, već im

---

¹⁶ Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog kriminala, Palermo, 15.11.2000.

je važnije mjesto ili investicije koje će im omogućiti najlakšu i najbržu preradu novca. Tako novac može putovati iz zemlje sa dobrom ekonomskom politikom u kojoj se ostvaruju više stope dobiti u zemlje s lošijom politikom i nižim prihodima od uloženi sredstava, tako da se zbog pranja novca može dogoditi da se slobodni kapital ulaže manje racionalno, što uveliko može narušiti postojeće ekonomske tokove. Promjena u potražnji novca (kao rezultat pranja novca, što se ne odražava u službenim pokazateljima) može na nacionalnom nivou izazvati nestabilnost kamata i kursa. Pranje novca, kao i ostale nezakonite aktivnosti, uslovljavaju regresivnu distribuciju dohotka i stvaranje velike potrošačke moći pojedinaca u uslovima opšte recesije. Time se iskrivljuje struktura potrošnje, pogotovu među bogatima, i preobražava se postojeća socijalna stratifikacija nastajanjem društvenih grupa novih bogataša.

Od niza metoda pranja novca valja spomenuti samo neke:

- krijumčarenje gotovine - fizički transport gotovine u stranu državu gdje se novac polaže u banku i uskoro postaje neprepoznatljiv; konstrukcija (engl. structuring) - velika financijska transakcija pretvara se u niz malih s malim iznosima novca (tako je jednom prilikom oprano 29 miliona dolara u malim svotama od 10 i 20 dolara prebacivanih u Ekvador);
- lažne kompanije - tzv. "shell kompanije" (engl. shell: ljuska) prikrivaju sredstva pranja novca, a "front kompanije" (engl. front: prednja strana, lice, čelo) obavljaju legalne poslovne aktivnosti radi prikrivanja pranja novca;
- kockarnice - osoba s gotovinom dolazi u kockarnicu, dobiva žetone, odigra nekoliko serija i za većinu preostalih žetona traži isplatu koju potom deponuje na račun trećih osoba.

Postoji krilatica da je san svakog perača novca da plati porez! Put koji treba da se pređe od prljavog novca do plaćanja poreza nije ni lak, ni jeftin. Vlasnici prljavog novca, stečenog trgovinom oružjem, narkoticima, pljačkom, piraterijom, ali i ucjenama političara žele da ga uvedu u legalne tokove, da bi mogli da ulažu u legalan biznis i da ga uvećavaju. Za to, međutim moraju dobro da plate. Finansijskim stručnjacima koji će da odrade taj posao plaćaju i do 25% vrijednosti ukupne sume, a procenat i dalje raste.

Želja za sticanjem profita osnovni je motiv najvišeg broja počinjenih kriminalnih djela, kao što su trgovina narkoticima, protivzakonito utjerivanje duga, nedozvoljena trgovina oružjem, krijumčarenje alkohola i duhana, piraterija, ucjene i prevare. Pojedinci ili kriminalne grupe sa tako stečenim profitom, (nazvanim "vruć novac") prikrivaju njegovo porijeklo da bi ga koristili na regularan na čin. Da bi takav novac izgledao čist, podrazumijeva se i njegovo pranje.

Prljav novac prolazi kroz račune tzv. off shore pravnih lica, banaka, investicionih fondova, trgovinu automobilima i vrijednosnim hartijama, korespondentne račune nekad uz preplitanje dvije faze, a nekad uz potpuno zbližavanje neke od faza. Postoji veliki broj različitih tehnika "pranja novca", a zajedničko obilježje im je da novac prolazi kroz tri faze: **ulaganje, prikrivanje i integracija.**

Ujedinjene Nacije definišu pranje novca kao svako prikrivanje ili pokušaj prikrivanja porijekla novca ili kapitala izvedenog iz kriminalnih aktivnosti. U suštini, pranje novca je proces kojim kriminalci pokušavaju prikriti istinsko porijeklo i vlasništvo imovine koja je stečena kriminalnim aktivnostima. Ako se uspješno obavi, isti novac može izgubiti svoj kriminalni identitet i pojaviti se kao legitimno stečen.

U jednostavnim terminima, cilj perača novca jeste:

- Plasirati novac u finasijski sistem, bez izazivanja sumnje;
- Pomjerati novac unaokolo, u okviru ili preko mnogobrojnim nadležnosti, i često u serijama složenih transakcija, tako da postane teško identifikovati njegov originalni izvor;
- Zatim, pomjerati novac nazad u finasijski i poslovni sistem, tako da se pojavljuje kao legitimno sredstvo ili kapital.

Postoji i definicija da je pranje novca korištenje novca koji potiče iz ilegalnih aktivnosti prikrivanjem identiteta osoba koje su pribavile novac i konvertirale ga u sredstva koja izgledaju kao da potiču iz legitimnog izvora.

"Pranje novca je obrada sredstava stvorenih kriminalnim aktivnostima radi prikrivanja ilegalnog porijekla takvih sredstava".

U SAD pranje novca definišu kao proces kojim neko prikriva postojanje, ilegalno porijeklo ili ilegalnu upotrebu prihoda, da bi ga na taj način prikazao da izgleda kao legalan.

Radna definicija pranja novca bi bila: Način da prljavi novac postane čist... Ili skrivanje čistog novca. Još neke od definicija pranja novca su:

a. Zamjenu ili prenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a u cilju prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti u cilju izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji;

b. Prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;

c. Sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;

d. Učestvovanje ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji."

e. Pranjem novca smatraće se i to kada su radnje kojima je stvorena imovina koja se pere izvršene na teritoriji druge države.

7.2.3. Nivoi pranja novca

Iako proces pranja novca izgleda veoma komplikovan, on uglavnom ima tri faze. Postoje tri prihvaćena nivoa u procesu pranja novca:

- a) Plasiranje (eng.placement) je fizičko odlaganje sredstava stečenih kriminalom ili fizički ulazak gotovine kriminalnog porijekla u finansijski sistem preko bankarskih pologa, novčanih naloga ili elektronskim transferom preko državnih granica. U slučaju mnogih teških krivičnih djela sredstva stečena kriminalom imaju oblik gotovine, koje kriminalac želi plasirati u finansijski sistem. Plasiranje može biti obavljeno na mnoge načine shodno pruženim mogućnostima.
- b) Uslojavanje ili ekonomski polaganje (engl. layering) je odvajanje sredstava stečenih kriminalom od njihovog izvora stvaranjem slojeva transakcija dizajniranih za prikrivanje inspekcije i davanja izgleda legitimnosti, odnosno to je niz složenih finansijskih transakcija kojima se prikriva pravo porijeklo novca. Krajnji cilj ove faze u procesu pranja novca sastoji se u onemogućavanju povezivanja takvih sredstava sa njihovim izvorom.
- c) Integracija (engl. integration) je nivo u kojem se sredstva stečena kriminalom tretiraju kao legitimna. Ako je uslojavanje uspjelo, integracija plasira sredstva stečena kriminalom natrag u ekonomske tokove pojavljujući se kao legitimna sredstva ili kapital ili kraće nivo kojim se "prljavi novac" ugrađuje u tzv. "čiste fondove" i ni čim više ne razlikuje od zakonito stečenog novca.

Ova tri osnovna koraka se pojavljuju odvojeno, a i kao različiti nivoi, ali se mogu desiti simultano, ili zajedno, mogu se i preklapati. Raspoloživi mehanizam pranja novca i potrebe kriminalne organizacije oblikuju nač in korištenja ovih nivoa. Slučajevi pranja novca se mogu istraživati na dva kolosijeka:

- Tradicionalni - traženje dokaza o kriminalnoj aktivnosti i pokušaj pronalaska imovinske koristi,
- Finansijski - praćenje finansijske aktivnosti i pokušaj povezivanja sa nekim nezakonitim aktivnostima.

Jedno je sigurno, novac dobro funkcioniše jer je lako prenosiv, široko je prihvaćen i ima standardne vrijednosti.

Banke kao finansijske ustanove su osnovni finansijski posrednici, one su najosjetljivije na pranje novca u nivoima plasiranja i uslojavanja.

7.2.4. Tipologije pranja novca

Novac se pere na više načina. Ti različiti načini, tehnike i metode koji se koriste za

pranje novca se unificirano nazivaju tipologije pranja novca. Novac se može prati od malih gotovinskih depozita na uobičajenim bankovnim računima (za kasniji prenos), do kupovine i preprodaje luksuzne robe. Nezakonito finansiranje se takođe može prenositi kroz seriju kompleksnih međunarodnih finansijskih transakcija.

Perači novca su veoma kreativni - čim organi gonjenja otkriju jedan metod, kriminalci (perači novca), uskoro nađu novi. U bilo kom vremenskom trenutku nemoguće je tačno opisati cijeli univerzum različitih metoda koje kriminalci koriste za pranje novca. Štaviše, njihovi metodi će se najvjerojatnije razlikovati u različitim zemljama zbog velikog broja karakteristika ili faktora koji su jedinstveni za svaku pojedinačnu zemlju, uključujući njenu privredu, kompleksnost finansijskog tržišta, režim PDV, napore koje ulaže u implementaciju zakonskog okvira i stepen međunarodne saradnje. Uz to, metode se stalno mijenjaju. Jedan od načina da se sustignu je i razmjena tipologija. Tipologije se razlikuju i jedinstvene su za svaku zemlju. Ipak njihova sistematizacija i klasifikacija je moguća i predstavlja trajnu aktivnost prevashodno FATF-a.

Dakle, različite međunarodne organizacije proizvele su izuzetne referentne radove o metodama i tehnikama za pranje novca. FATF - međunarodna radna grupa za sprečavanje pranja novca je pripremio referentne materijale o metodama. Različita regionalna tijela slična FATF-u, takođe obezbjeđuju informacije o različitim tipologijama koje su uočene u njihovim regionima. Uz to, Egmont grupa je sistematizovala slučajeve vezane za borbu protiv pranja novca od svojih članica - jedinica za finansijsko obavještavanje. Razmjena tipologija pranja novca između finansijsko obavještajnih jedinica (FIU) je dobra praksa ka efikasnijoj borbi protiv pranja novca. Na osnovu takvih informacija stvara se jasna slika o ovom fenomenu, a istovremeno se FIU-e upozoravaju na nove načine i oblike, tipologije pranja novca u različitim zemljama.

Dužina vremena rasvjetljavanja pranja novca često pokazuje razvoj tipologije u samo jednom slučaju, a posebno kada se ima u vidu brzi razvoj Interneta, kartičnog poslovanja, onlajn- bankarstva i slično. Novi slučajevi podrazumijevaju i novu tehnologiju i stvara se potreba za angažovanjem specijalističkih službi koje često ne mogu sebi priuštiti FIU-e. Potreba da se oslanjamo na policijske organe iz dana u dan je sve veća. Ove tendencije lakše podnose "policijski" tipovi FIU u odnosu na različite tipove administrativnih FIU.

Svaka rasprava o tipologijama treba biti uslovno shvaćena: nema jasne odrednice među njima, a nerijetko se preklapaju i dešavaju istovremeno. Slična je situacija i sa procesom pranja novca o kome je već bilo riječi. Međutim kod svih klasifikacija govorimo grubo o primarnim tipologijama koje su i osnov podjela.

Dakle tipologije govore o metodu pranja novca, a ne o različitim metodama koji se koriste za izvršenje krivičnog djela iz koga proističe prljavi novac.

Različite tehnike koje se koriste za pranje novca, najčešće se nazivaju metodima ili tipologijama. Postoji onoliko metoda pranja novca koliko mašta može zamisliti, a šeme koje se koriste postaju sve sofisticiranije i komplikovanije kao i tehnološki napredak.

Ovo su neki primjeri uobičajenih metoda pranja novca :

- **Nominees:**

Ovo je jedna od najčešćih metoda pranja novca i skrivanja kapitala. Perač koristi članove porodice, prijatelje ili saradnike kojima zajednica vjeruje i koji neće privući pažnju, da izvršavaju transakcije u njihovo ime. Korištenje prostorija koje "nominees" posjeduje, zatajivanje izvora i vlasništva predmetnih sredstava.

- **Strukturiranje ili "smurfing"**

Mnogi pojedinci polažu gotovinu ili kupuju bankovne mjenice kod različitih institucija, ili jedna osoba vrši transakcije u iznosu koji je manji od onoga koji mora biti prijavljen FOO-u, a "smurfs", normalno ne privlače pažnju iz razloga što se bave sredstvima koja su ispod granice za prijavljivanje, i čini se da izvršavaju uobičajene transakcije.

- **Kupovine kapitala sa gomilom gotovine**

Pojedinci kupuju veće predmete kao što su automobili, brodovi, nekretnine, umjetnine i drago kamenje. U mnogim slučajevima, perači koriste kapital, ali se distanciraju od njih tako što iste registruju na ime prijatelja ili rođaka. Kapital može također biti preprodan za dalje pranje sredstava stečenih kriminalom.

- **Pozajmica od banke**

Koristeći ovaj metod, kriminalac daje svom saradniku iznos nelegitimnog novca, a saradnik priprema papirologiju za hipotekarni kredit za kriminalca u istom iznosu, uključujući i svu ili potrebnu dokumentaciju. Ovo stvara privid da su sredstva kriminalca legitimna. Legitimnost šeme se dalje pojačava preko redovno organizovanih uplata za kredit od strane kriminalca, i davanja drugih sredstava za transfer novca.

- ***Legitimno poslovanje / "Co-mingling" sredstava**

Kriminalne grupe ili pojedinci mogu preuzeti ili investirati u poslovanje koje uobičajeno koristi velike gotovinske transakcije iznose kako bi pomješali nelegitimno stečena sredstva kriminalnim putem sa onim koja potječu iz legitimnog poslovanja. Kriminalci mogu također birati poslove koji uobičajeno primaju gotovinske uplate, uključujući i restorane, barove, noćne klubove, hotele, mijenjačnice i kompanije koje se bave automatizovanim mašinama za prodaju robe. Oni će zatim umetnuti kriminalna sredstva kao lažan dohodak pomješan sa prihodom koji u suprotnom neće biti dovoljan za održavanje legitimnog poslovanja.

- **Saučesništvo banke**

Saučesništvo banke se dešava kada je zaposlenik u banci umješšan u olakšavanje dijela procesa pranja novca.

- **Usluge novca i mijenjanje valuta**

Pojedinci često koriste sredstva stečena kriminalom za kupovinu stranih valuta kako bi ih mogli prebaciti na offshore bankovne račune bilo gdje u svijetu.

- **Krijumčarenje valute**

Sredstva se pomjeraju preko granica kako bi se prikrio njihov izvor i vlasništvo, i kako bi izbjegli izlaganje zakonu i sistemu koji snima ulaz novca u finansijski sistem. Sredstva se krijumčare na različite načine (putem pošte, kurira i paketima pričvršćenim

uz tijelo) često u zemlje koje nemaju politiku borbe protiv pranja novca ili u one sa strogim bankovnim zakonima o tajnosti.

- **Elektronski transfer sredstava**

Odnoseći se također kao na telegrafski transfer ili kablovski transfer, ove metode pranja novca se sastoje od slanja sredstava elektronskim putem iz jednog grada ili zemlje u drugu kako bi se izbjegla potreba fizičkog transporta valute.

- **Kockanje u kazinima**

Pojedinci donose gotovinu u kazino i kupuju čipove za klađenje. Nakon igre i samo nekoliko klađenja, kockar vrši isplatu ostatka čipova i traži ček od kazina.

- **Poreske utaje**

Jedna od opštih metoda- tipologija koja se može prepoznati je "pranja novca" sa predikatnim krivičnim djelom "poreske utaje".

Ova opšta tipologija ima tri podgrupe, u zavisnosti od toga ko su utajivači poreza, i to:

1. Firma zadnji veleprodavac,
2. Firma zadnji velekupac i
3. Treće lice ili grupa lica.

Zajednička karakteristika za sva tri oblika je veleprodajno razduženje robe na firmu nedostupnu kontrolnim organima. Porijeklo novca je nepoznato i upućuje na razne vidove kriminaliteta, a poreska utaja nije "klasična" utaja poreza iz "legalnog" poslovanja.

- **Postupak organizovanja "fiktivnih firmi"**

Kao posljedica nemogućnosti organa za provođenje zakona u BiH da kontrolišu validnost dokumenata, bilo je moguće da se pojavi veliki broj "**fiktivnih firmi**". Navodimo neke primjere:

- a) nedostupna preduzeća
  1. kupovina preduzeća koja je od osnivanja (proces osnivanja privatnih preduzeća započeo je 1989. godine) nisu obavljala registrovanu djelatnost
  2. "organizator" preko svojih pravnih zastupnika vrši izmjene i dopune registra (novi vlasnik se pojavljuje sa lažnim identitetom - lažna adresa, lažni broj kontakt telefona), te je automatski na kraju lanca nedostupan nadležnim organima
- b) nepostojeća preduzeća
  1. "organizator" falsifikuje svu dokumentaciju potrebnu za otvaranje računa u poslovnim bankama (izrada lažnih pečata i drugi načini falsifikovanja)
  2. kopije falsifikovane dokumentacije se prije otvaranja računa ovjeravaju kod nadležnih organa
- c) nezakonita osnovana preduzeća

1."organizator "osniva novo preduzeće na osnovu falsifikovane identifikacione dokumentacije

d) "paralelna" preduzeća

1. "organizator" za otvaranje računa u poslovnim bankama koristi falsifikovanu dokumentaciju postojećih legitimnih preduzeća

2. kopije falsifikovane dokumentacije se prije otvaranja ovjeravaju kod nadležnih organa

- **Vrijednosni papiri**

Uočene su sljedeće tipologije pranja novca kroz trgovinu vrijednosnim papirima:

1. Blok poslovi su poslovi kupoprodaje u kojima je prepušteno kupcu i prodavcu da samostalno određuju cijenu dionica, nezavisno od cijene dionica na berzi uz uslov da u tom poslu ukupna vrijednost posla mora iznositi preko 500.000,00 KM. Ovi poslovi su korišteni u svrhu:

- Izvlačenja novca iz pravnih lica na račune fizičkih ili drugih pravnih lica, tako što firma kupuje dionice po nerealno visokoj cijeni ili ih prodaje po nerealno niskoj cijeni;
- Prikrivanje porijekla novca - strani državljani donose veće iznose gotovog novca nepoznatog porijekla i predaje ga fizičkom licu u zemlji, koje za taj novac na svoje ime kupuje dionice. Ove dionice su kasnije predmet kupoprodaje u blok poslu po cijeni nižoj od tržišne, u kojoj strani državljanin plaćanje vrši svojim novcem i dolazi u posjed dionica veće vrijednosti, čijom prodajom po tržišnoj vrijednosti može prikazati da ima novac sa porijeklom iz trgovine vrijednosnim papirima.

2. Ugovori o poklonu - slična situacija kao kod "blok poslova", gdje se lice stvarni posjednik novca za koji su dionice nabavljene pojavljuje kao poklonoprimac dionica, kojima kasnije legalno raspolaže;

3. Prodaja tuđih dionica na osnovu falsifikovane dokumentacije - radi se o tome da kriminalci pribavljaju falsifikate ličnih dokumenata lica koja stvarno posjeduju vrijednosne papire. Na osnovu tih dokumenata završavaju kompletnu proceduru prodaje dionica koje su posjedovala ta lica.

- **PDV (Porez na dodatu vrijednost)**

1. Firma nije registrovana kao PDV obveznik - ne nalazi se na registrovanoj adresi i nema poslovne aktivnosti iz kojih bi poticao novac da uvozi robu. Lice koje je evidentirano prilikom registracije firme kao odgovorna osoba ili neko drugo lice polaže gotov novac na račune firme i isti transferiše putem špeditorske kuće Upravi za indirektno oporezivanje na ime plaćanja carine i PDV-a, kao obaveznih dažbina prilikom uvoza. Robi se nakon uvoza gubi svaki trag. Tržišna vrijednost robe je znatno veća od ocarinjene vrijednosti robe. Izbjegnuto je plaćanje PD V-a u narednim fazama trgovine robe.

2. Firma je registrovana kao PDV obveznik - ne nalazi se na registrovanoj adresi i nema poslovne aktivnosti iz kojih bi poticao novac da uvozi robu. Lice koje je evidentirano prilikom registracije firme kao odgovorna osoba ili neko drugo lice polaže gotov novac i isti transferiše na ime plaćanja carine i PDV-a, a robi se nakon uvoza gubi svaki trag. U navedenim slučajevima je uočeno da je prilikom uvoza roba u BiH prikazivana manja vrijednost i količina uvezenih roba (fakturna vrijednost), na koje je plaćana carina i PDV;

3. PDV prevare u inostranstvu - postojeće firme iz drugih zemalja u cilju utaje poreza u vlastitoj zemlji, robu prodatu u vlastitoj zemlji fiktivno prikazuju da su izvezli u Bosnu i Hercegovinu i po tom osnovu ostvaruju pravo na povrat PDV-a u toj zemlji (u tu svrhu samostalno ili uz pomoć lica iz BiH koriste navedene firme iz BiH - nepostojeće, nedostupne, nezakonito osnovane ili paralelne)

- **Privatizacija**

Strani ulagač formalno uplaćuje novac na račun privatizovane firme, po osnovu emisije dionica, čime se okončava postupak privatizacije i značajno povećava udio u vlasništvu firme, da bi ta sredstva odmah vratio nazad u matičnu firmu u inostranstvu u vidu pozajmice.

8. SUMNJIVE TRANSAKCIJE

"Sumnjiva transakcija" je svaka transakcija za koju obveznik ili nadležni organ procijeni da u vezi sa transakcijom ili osobom koja obavlja transakciju postoje osnovi za sumnju na počinjenje krivičnog djela pranje novca ili finansiranje terorističkih aktivnosti, odnosno da transakcija uključuje sredstva koja su proizašla iz nezakonitih aktivnosti. Sumnjive transakcije su i one transakcije koje odstupaju od normalnih modela aktivnosti klijenata, kao i svaka kompleksna i neuobičajeno velika transakcija kojoj nedostaju očigledna ekonomska, poslovna ili pravna svrha.

8.1. Pokazatelji - indikatori za prepoznavanje sumnjivih transakcija

Kod izrade liste, osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti uzimaju u obzir složenost i obim izvršenja transakcija, neuobičajeni način izvršenja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomski ili pravno osnovanu namjenu, odnosno nisu usuglašene ili su u nerazmjeri sa uobičajenim odnosno očekivanim poslovanjem klijenta, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama klijenta.

Osobe koje obavljaju profesionalne djelatnosti dužne su da prilikom utvrđivanja osnova sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorističkih aktivnosti i drugih okolnosti u vezi sa tim primjenjuju listu indikatora iz ovoga člana.

Mjere za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma

preduzimaju se prije i prilikom svih poslova primanja, ulaganja, zamjene, čuvanja ili drugog raspolaganja novcem ili drugom imovinom, odnosno transakcija za koje postoji osnov sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma. Ove mjere shodno odredbama Zakona o sprečavanju pranja i finansiranja terorističkih aktivnosti dužni su da preduzimaju privredna društva, druga pravna lica, preduzetnici i fizička lica (u daljem tekstu: obveznici), i to:

- a) banke;
- b) pošte;
- c) investicijska i penzionna društva i fondovi, nezavisno od pravne forme;
- d) ovlašteni posrednici koji trguju finansijskim instrumentima, devizama, razmjenom, kamatnim stopama, indeksnim instrumentima, prenosivim vrijednosnim papirima i robnim fjučersima;
- e) društva za osiguranje, društva za posredovanje u osiguranju, društva za zastupanje u osiguranju i zastupnici u osiguranju, koji imaju dozvolu za obavljanje poslova životnog osiguranja;
- f) kasina, kockarnice i drugi organizatori igara na sreću i posebnih lutrija, a naročito kladioničkih igara, igara na sreću na automatima i igara na sreću na internetu i drugim telekomunikacijskim sredstvima;
- g) mjenjačnice;
- h) zalagaonice;
- i) notari, advokati, računovođe, revizori, te pravne i fizičke osobe koje obavljaju računovodstvene i usluge poreskog savjetovanja;
- j) agencije za privatizaciju;
- k) agencije za nekretnine;

- l) pravne i fizičke osobe koje se bave sljedećim poslovima:
  - 1) prijem i/ili raspodjela novca ili imovine u humanitarne, dobrotvorne, vjerske, prosvjetne ili socijalne svrhe,
  - 2) prenos novca ili vrijednosti
  - 3) factoring
  - 4) forfeiting,
  - 5) čuvanje, investiranje, održavanje, upravljanje ili davanje savjeta u vezi s upravljanjem imovinom trećih osoba,
- m) izdavanje, upravljanje i poslovanje s platnim i kreditnim karticama i drugim sredstvima plaćanja;
- n) finansijski lizing;
- o) izdavanje finansijskih garancija i drugih garancija, i obaveza;
- p) davanje pozajmica, kreditiranje, nuđenje i posredovanje u pregovorima o pozajmicama;
- r) osiguravanje, plasman i posredovanje u osiguranju;
- s) organiziranje i vođenje licitacija;

- t) promet plemenitih metala i dragog kamenja i njihovih proizvoda;
- u) trgovina sa umjetničkim predmetima, plovilima, vozilima i letjelicama;
- v) osobe iz člana 3. tačka 13. navedenog Zakona.

Obveznik je dužan da: vrši identifikaciju klijenta; vrši temeljno praćenje i uvid u poslovanje klijenta; izvještava i prosljeđuje podatke, informacije i dokumentaciju organu uprave nadležnom za poslove sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma; primjenjuje mjere za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma u svom sjedištu i organizacionim jedinicama izvan sjedišta; odredi lice ovlašteno za preduzimanje mjera utvrđenih ovim zakonom i njegovog zamjenika; obezbijedi redovnu stručnu obuku i edukaciju zaposlenih i unutrašnju kontrolu izvršavanja obaveza utvrđenih ovim zakonom; sačini i redovno inovira listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija, za koje postoji osnov sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, odnosno klijenata i obezbijedi čuvanje i zaštitu podataka i vođenje propisanih evidencija.

Gore navedeni obveznici trebaju smatrati sumnjivom svaku aktivnost klijenta i transakciju koja je neuobičajena za vrstu klijenta koji je u pitanju ili za normalno poslovanje obveznika, te treba razmotriti podnošenje izvještaja o takvoj transakciji, klijentu ili osobi Finansijsko obavještajnom odjeljenju (FOO-u) Agencije za istrage i zaštitu (SIPA-e) na način propisan ovim Zakonom.

Opšti pokazatelji za prepoznavanje sumnjivih transakcija su:

- 1) Klijent ne želi prepisku primati na kućnu adresu;
- 2) Čini se kako klijent ima račune u više finansijskih institucija na jednom području bez nekog očitog razloga;
- 3) Klijent redovno koristi adresu, ali često mijenja imena pravnih i fizičkih osoba koje borave na toj adresi;
- 4) Klijent koristi poštanski pretinac ili drugi tip adrese za ostavljanje pošte, umjesto pune adrese iako to nije uobičajeno na tim prostorima;
- 5) Klijent počinje poduzimati učestale gotovinske transakcije većih iznosa iako to nije bila uobičajena aktivnost tog klijenta u prošlosti;
- 6) Klijent konzistentno preduzima gotovinske transakcije u zaokruženim velikim iznosima
- 7) Klijent učestalo preduzima gotovinske transakcije u iznosima koji su nešto malo ispod iznosa za koje se zahtijeva identifikacija ili prijavljivanje;
- 8) Klijent preduzima transakciju u iznosu koji je neuobičajen u poređenju s iznosima prethodnih transakcija;
- 9) Klijent traži od obveznika zadržavanje pologa ili prenos velikih iznosa novca ili drugih sredstava iako je takva vrsta aktivnosti neuobičajena za tog klijenta;
- 10) Transkacije čija struktura ukazuje neku nelegalnu svrhu, čija je

komercijalna svrha nejasna ili izgleda neracionalna s komercionalnog stanovišta;

11) Transakcije koje uključuju povlačenje sredstava ubrzo nakon što su sredstva uložena kod obveznika (samo prolazi kroz račun), ukoliko ovo brzo povlačenje sredstava nema opravdanje u poslovnoj aktivnosti klijenta;

12) Transakcije u kojima su klijentovi razlozi za izbor upravo tog obveznika ili podružnice za obavljanje transakcije nejasni;

13) Transakcije koje imaju za rezultat značajnu, ali neobjašnjivu aktivnost na računu koji je prije pretežno bio neaktivan;

14) Transakcije koje nisu u skladu s obveznikovim znanjem i iskustvom vezanim uz klijenta i s izjavljenom svrhom poslovnog odnosa;

15) Klijent koji daje lažne ili obmanjujuće informacije obvezniku, ili koji bez valjanog razloga odbija dati potrebne informacije i dokumente koji se rutinski dostavljaju u vezi s odgovarajućom poslovnom aktivnošću;

16) Klijent zahtijeva pretjeranu likvidnost u svom poslovnom odnosu;

17) Osiguranje (jamstvo, garancije) treće strane koja nije poznata banci, a koja nema nikakve očite povezanosti s klijentom niti ima opravdan i očit razlog za pružanje takvih garancija;

18) Prenos velikih iznosa, ili učestali prenosi, u ili iz zemalja za koje je poznato da proizvode ilegalne droge;

19) Klijent je vrlo nervozan bez očitog razloga;

20) Klijent je u pratnji, ili je nadziran ili nadgledan;

21) Klijent donosi novac u iznosima koji prelaze iznose propisane Zakonom o sprječavanju pranja novca koji zahtijevaju identifikaciju i/ili prijavljivanje koji nisu prebrajani, osim ako to (nebrojanje) nije uobičajeno za klijentovu poslovnu aktivnost;

22) Neočekivana otplata duga s neurednim otplatama bez uvjerljivog objašnjenja;

23) Klijent pokušava izbjeći pokušaje obveznika da uspostavi lični kontakt;

24) Klijent obveznika krivično je gonjen za krivično djelo.

Slijedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su uz transakcije na i kroz bankovne račune :

- 1) Otvaranje računa kada je klijentova adresa izvan lokalnog područja bez očitog razloga
- 2) Račun s velikim brojem malih gotovinskih uplata i malim brojem velikih gotovinskih isplata;
- 3) Sredstva uložena na više računa konsolidovanih u jedan i prebačenih izvan zemlje;
- 4) Klijent redovno koristi više lokacija za ulaganje izvan klijentove lokalne poslovnice;
- 5) Klijent preduzima višestruke transakcije istoga dana iako to nije standard za

- tog određenog klijenta;
- 6) Aktivnost na računu uveliko nadmašuje aktivost predviđenu u vrijeme otvaranja računa;
  - 7) Neaktivni račun odjednom se aktivno koristi;
  - 8) Neobjašnjivi transferi između računa tvrtki klijenta;
  - 9) Višestruki ulozi na klijentov račun koje su izvršile treće strane;
  - 10) Prenos na drugu banku bez davanja detalja o korisniku;
  - 11) Davanje jemstava (u svojstvu jemca) ili bankovnih mjenica kao osiguranja za zajmove treće strane koji nisu ugovoreni pod tržišnim uslovima;
  - 12) Veliki broj različitih pojedinaca vrše gotovinske uplate na jedan račun;
  - 13) Povlačenje sredstava ubrzo nakon što su bila odobrena računu (samo prolaze preko računa);
  - 14) Držanje dionica u tvrtkama koje nisu na listi u svrhu investiranja, a gdje banka nema saznanja o poslovanju koje vode te tvrtke;
  - 15) Klijent zahtijeva zatvaranje računa i otvaranje novih računa na svoje ime ili na ime člana porodice bez ostavljanja papirnog traga;
  - 16) Klijent zahtijeva priznanice za podizanje gotovine ili isporuku vrijednosnih papira koje se u stvarnosti nije dogodilo, a odmah nakon toga ulaže ta sredstva na istu banku;
  - 17) Klijent traži izvršavanje platnih naloga s netačnim detaljima primaoca;
  - 18) Klijent traži da određena isplata bude rutirana kroz nostro račune koje drži finacijska institucija ili na prijelazne račune umjesto na svoj vlastiti račun;
  - 19) Zahtjev klijenta za prihvaćanje ili ubilježavanje na računu kolateralnog jemstva za zajam koji je nekonzistentan s tržišnom stvarnošću, ili odobravanje fiducijarnih zajmova za koje je ubilježeno nominalno (papirnat) jemstvo na računima.

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su uz transakcije koje uključuju područja izvan BiH:

- 1) Klijent i druge strane u transakcij i nemaju očitih veza sa BiH;
- 2) Transakcije prelaze nekoliko međunarodnih granica;

Transakcija uključuje zemlju gdje mogu prevladavati proizvodnja ili izvoz nelegalnih droga;

3) Transakcija uključuje zemlju ili teritoriju gdje nema učinkovitog sistema za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i financiranja terorizma;

4) Transakcija uključuje zemlju koja je poznata po visokoj tajnosti bankarstva i privrednog prava, osim u slučaju zemalja koja su prihvatile međunarodne standarde o prevenciji pranja novca;

5) Transakcija uključuje zemlju koja je poznata ili se za nju sumnja kako pomaže aktivnosti pranja novca ili podržava terorizam.

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija odnose se na transakcije vezane uz "offshore" poslovne aktivnosti:

- 1) Nakupljanje velikih bilansi koje nisu konzistentne s poznatim prometom klijentovog posla te shodnim transferima na prekomorski(e) račun(e);
- 2) Zajmovi prema ili od "offshore" kompanija;
- 3) Neobjašnjeni elektronski prenosi sredstava od strane klijenta preko računa (u/i van).

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su uz lične transakcije:

- 1) Čini se kako klijent ima račune u nekoliko finansijskih institucija u jednoj regiji ;
- 2) Klijent vrši jednu ili više gotovinskih uplata na opšti račun strane banke korespodenta;
- 3) Klijent ima veliki saldo na kreditnoj kartici;
- 4) Klijent želi da se kreditna i debitna kartica pošalje na strano ili domaće odredište koje nije njegova ili njena adresa;
- 5) Klijent ima brojne račune te na svaki od njih ulaže gotovinu s ukupnim odobrenjem po ovim računima u velikom iznosu;
- 6) Klijent učestalo ulaže putem bankomata (kada je ta usluga dostupna u banci) u iznosima koji su upravo ispod praga potrebnog za identifikaciju i prijavljivanje;
- 7) Treće strane vrše uplate ili ulažu čekove na klijentovu kreditnu karticu;
- 8) Mijenja velike iznose u malim novčanicama (u devizama i domaćoj valuti) za velike novčanice;
- 9) Nabavlja instrumente na donositelja fizičkom isporukom.

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su uz privredne i poslovne transakcije:

- 1) Računi se koriste za primanje ili isplatu velikih svota, ali ne pokazuju doslovno nikakve normalne aktivnosti vezane uz poslovanje, kao što su isplate plata, plaćanje računa i slično;
- 2) Ulozi ili podizanja s privrednih računa uglavnom su u gotovini radije nego u formi zaduženja i odobrenja koji su normalno povezani s komercijalnim operacijama;
- 3) Klijent plaća u gotovini ili ulaže gotovinu kako bi pokrio podizanja iz banke, prenose novca ili druge prenosive ili utržive instrumente plaćanja;
- 4) Klijent vrši velike na izgled ne povezane uloge na nekoliko računa i učestalo prenosi glavninu salda na jedan račun u istoj banci ili negdje drugdje;
- 5) Klijent konzistentno vrši velika podizanja s računa na koji je upravo stigao veliki i neočekivani priliv iz inostranstva;

6) Malo preduzeće, koje posluje na jednoj lokaciji, vrši uplate istog dana u različitim poslovnicama u široj regiji što se ne čini praktičnim za posao;

7) Postoji značajan rast ulaganja gotovine ili vrijednosnih papira od strane kompanije koja nudi profesionalne savjetodavne usluge, naročito ako su ti ulogi odmah prebačeni;

8) Klijent želi otvoriti kreditne i debitne kartice koje treba poslati na strana ili domaća odredišta koja nisu njegovo mjesto poslovanja;

9) Javlja se tržišni porast u obimu transakcija na računu uz značajne promjene u saldu računa koje su nekonzistentne ili nisu u skladu s normalnom poslovnom praksom klijentovog računa;

10) Neobjašnjene transakcije koje se ponavljaju između računa fizičke i pravne osobe;

11) Korištenje kreditnih usluga, koje iako normalne u međunarodnoj trgovini, nisu konzistentne s poznatim aktivnostima klijenta.

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su uz obveznika koji šalje ili prima elektronske prenose sredstava :

1) Klijent prenosi velike svote novca na lokacije u inostranstvu s instrukcijama da se stranom entitetu isplata izvrši u gotovini;

2) Klijent prima velike svote novca elektronskim putem sa stranih lokacija koje sadržavaju instrukcije ili isplatu u gotovini;

3) Klijent vrši prenos sredstava na lokacije u inostranstvu bez promjene valute;

4) Velike svote koje dolaze putem elektronskih prenosa iz stranih jurisdikcija direktori preduzeća odmah podižu;

5) Veličina elektronskih prenosa je izvan uobičajenih normalnih poslovnih transakcija narkotika ili kao tačke kroz koje prolaze narkotici;

6) Klijent preduzima transakcije koje uključuju zemlje poznate po visokom stupnju tajnosti bankarstva i prakse privrednog prava, osim u slučaju zemalja koja su prihvatile međunarodne standarde o prevenciji pranja novca;

7) Klijent vrši elektronsku transakciju sredstava u slobodne ili off-shore zone iako takva aktivnost nije u skladu s klijentovim poslovanjem.

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su za obveznike koji daju kredite:

1) Klijent iznenada neočekivano isplaćuje problematičan kredit bez odgovarajućeg objašnjenja;

2) Kreditne transakcije se izvršavaju u situacijama kada klijent posjeduje značajna sredstva tako da kreditna transakcija nema ekonomskog smisla.

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su uz obveznika koji se bavi životnim osiguranjem ili brokerstvom ili djeluje kao agent životnog osiguranja:

- 1) Klijent vrši transakciju koja rezultira očitim povećanjem investicijskih doprinosa;
- 2) Klijent otkazuje investiciju ili osiguranje odmah po nabavci;
- 3) Dužina ugovora za životno osiguranje je kraća od tri godine;
- 4) Transakcija podrazumijeva korištenje i plaćanje činjeničnih garancija što rezultira prekograničnim plaćanjem;
- 5) Osiguranik prihvaća vrlo nepovoljne uslove nevezane uz klijentovo zdravlje ili godine.

Sljedeći pokazatelji sumnjivih transakcija vezani su za obveznike koji se bave poslovnim aktivnostima vezanim uz vrijednosne papire:

- 1) Na računima koji su bili neaktivni odjednom se događaju velika ulaganja koja su nekonzistentna s normalnom praksom investiranja klijenta ili s njegovom finasijskom sposobnošću;
- 2) Klijent želi kupiti brojne investicije novčanim doznakama, putničkim čekovima, gotovinskim čekovima, bankovnim mjenicama ili drugim bankovnim instrumentima, naročito ako su iznosi neznatno niži od onih koji zahtijevaju identifikaciju ili prijavljivanje, a transakcije su nekonzistentne s normalnom investicijskom praksom klijenta ili s njegovom finasijskom sposobnošću;
- 3) Klijent koristi vrijednosne papire ili brokersku kuću za držanje sredstava koja se ne koriste za trgovanje vrijednosnim papirima ili fjučerima duže vrijeme, te je takva djelatnost nekonzistentna s normalnom investicijskom praksom klijenta ili s njegovom finasijskom sposobnošću;
- 4) Klijent vrši velike ili neuobičajene isplate vrijednosnih papira u gotovini;
- 5) Prenos sredstava ili vrijednosnih papira između računa za koje se ne zna jesu li povezani s klijentom;
- 6) Predložene transakcije trebaju se financirati međunarodnim transferima, naročito ukoliko transakcija uključuje zemlje gdje nema efikasnog sistema za sprečavanje i otkrivanje pranja novca te finansiranja terorističkih aktivnosti.

Osim sumnjivih transakcija koje sam naprijed opisala Zakon o sprečavanju novca i finansiranju terorističke aktivnosti definiše i pojmove gotovinskih i povezanih transakcija.

Gotovinska transakcija je svaka transakcija pri kojoj obveznik vrši fizički prijem ili davanje gotovog novca od strane klijenta.

9. PRIMJERI PRANJA NOVCA

U cilju razjašnjenja problematike pranja novca navest ćemo neke od primjera pranja novca

Primjer 1.

Osoba X je u svojoj zemlji bio član Narodne skupštine. Na osnovu skromne državne plate bio je u mogućnosti da izdržava svoju porodicu, sve dok nije počeo da se ozbiljno bavi kockanjem. S obzirom je sve više zapadao u dugove i postajao sve očajniji za novcem, skovao je plan koji mu je trebao pomoći da postane dovoljno bogat da bi se i dalje bavio kockanjem. S obzirom da je u Ministarstvu finansija bio zadužen za planiranje projekata Osoba X je bio nadležan za predlaganje i odobravanje programa iz određenih sektora u godišnji budžet za izvođenje javnih radova. Tako je došao na ideju da može da ponudi odobravanje programa u zamjenu za male poklone u novcu, što bi bilo idealno rješenje za njegove novčane probleme. I kao što se moglo i očekivati, brojni poslovni ljudi su izrazili spremnost da mu dobro plate, u zamjenu za zagarantovan poslovni dogovor sa državom, a Osoba X se preko svojih korumpiranih aktivnosti veoma brzo obogatio.

Njegova prijateljica Osoba Y, vlasnica mjenjačnice i turističke agencije, bila je spremna da mu pomogne u pranju mita koje je primao. Osoba Y je koristila svoje zaposlenike kao "paravan" da bi kreirala nekoliko različitih bankovnih računa preko kojih bi vršila pranje novca. račun Međutim, postojao je rizik da bi novčane uplate i naknadni "off-shore" transferi mogli privući pažnju, stoga je osoba X razvio jedan sofisticiraniji način pranja novca - preko kompanije koja se bavi dostavljanjem voća. U tri mjeseca ova kompanija oprala je nekoliko miliona dolara. Transakcije su prikrivane kreiranjem lažnih faktura čije je poravnanje zatim po instrukcijama Osobe X vršio jedan poslovni čovjek. Na ovaj način, nije bilo direktne povezanosti između Osobe X i korumpiranog plaćanja, a dotični poslovni ljudi su posjedovali račune da bi opravdali plaćanja u slučaju da neko postavi bilo kakvo pitanje. Kompanija za dostavljanje voća je nakon toga mogla da izvrši "off-shore" transfer sredstava kako bi izvršila "poravnanje" za uvezeno voće, što je izazvalo nekoliko sumnji.

Međutim, ni prethodne transakcije nisu prošle neopaženo od strane umiješanih finansijskih institucija. U pogledu neuobičajeno velikih iznosa novčanih depozita i brzih off-shore transfera - naročito u pogledu prijavljenih niskih primanja po osnovu zaposlenja vlasnika računa - institucije preko koje su se vršili ovi transferi su odlučile da državnoj agenciji za istrage prijave nekoliko računa.¹⁷

Nakon analize agencije za istrage, policija je stekla jasno razumijevanje o Osobi X i njegovim korumpiranim aktivnostima, na osnovu čega je pokrenula punu istragu. Istražne radnje su pokazale da je Osoba X koristio referente za poreze iz Predstavničkog Doma koji su mu pomagali kod odobravanja ovih programa. Potpis jednog referenta za porez, koji nije bio umiješan u kriminalne operacije, bio je

¹⁷ www.egmontgroup.org (08.06.2014. 18:45)

falsifikovan kako bi se dobilo neophodno odobrenje. Drugi referent za porez je pomogao Osobi X tako što je pošao u mjenjačnicu i turističku agenciju i primio čekove na svoje ime. Nakon što je primio čekove, taj referent za porez je deponovao novac na jedan od računa Osobe X. Ukupan iznos novca koji je Osoba X oprao procijenjen je na 1.000.000.000 US dolara. Vrijedno je spomenuti da su institucije prijavile podatke zbog obične inicijalne šeme pranja novca, a ispostavilo se da su šeme koje su se desile kasnije, a koje su se odnosile na dobro poznatu kompaniju, imale male izgleda da budu otkrivene i prijavljene.

Primjer 2.

Tri prijatelja, Brian, Josef i Richard, izvršili su preko posrednika kupovinu zapadnoevropske nerezidentne kompanije "Red Ltd". Registracija poslovne djelatnosti Red Ltd-a glasila je na uvoz tepiha iz druge zapadno-evropske kompanije. Kako bi mogli obavljati trgovinu zahtijevali su od svog posrednika - a to je bila kancelarija advokata - da za njih otvori bankovni račun na ime Red Ltd. Ova procedura je urađena bez ikakvih pitanja i u skladu sa datim instrukcijama samo ključni uposlenici u advokatskom uredu su bili imenovani za potpisnike. To je upravo ono što su njihovi saradnici i htjeli, jer nisu željeli da formalno budu povezani sa ovom kompanijom.

U tih nekoliko dana koliko je račun bio otvoren, Brian je nazvao banku sa namjerom da pregovara oko davanja akreditiva. Tvrdio je da su mu potrebna sredstva za kupovinu dvadeset rolni tepiha za dostavu jednoj velikoj kataloškoj firmi. Brian je nagovijestio da bi to bila samo probna kupovina da se vidi kako ide posao, i ako bi bio uspješan, naredni bi najvjerojatnije bio deset puta veći. Međutim, izgleda da Brian nije ništa znao o akreditivima, tako da je banka morala objašnjavati proceduru korak po korak. Referentima banke se Brianovo neznanje činilo čudnim, jer je Brian bio poslovni čovjek koji je, kako je tvrdio, poslovao na ovom tržištu nekoliko godina; referenti su zabilježili svoja zapažanja u svoju evidenciju.

Brian je rekao banci da akreditiv treba da glasi na 40.000 U S dolara. Rekao je banci da ga kontaktiraju kada se izvrši prenos ove novčane svote na zemlju-izvoznicu, gdje su Josef i Richard radili na organizaciji robe. Brian je rekao da će Josef i Richard izdati potvrdu banci kada izvrše pregled robe prije slanja pošiljke. A banka bi primila dokumente o pošiljci. Zatim bi banka trebala izvršiti plaćanje u roku od tri sedmice od dana slanja pošiljke koji je naveden u dokumentu o slanju pošiljke. Račun korisnika - koji glasi na ime Black Ltd - u banci je glasio na zemlju-izvoznicu. Akreditiv je aktiviran sedam dana nakon što je strani Bureau de Change deponovao sredstva. Deset dana poslije, stigli su i potvrda i dokumenti o slanju pošiljke.

Banka je u određenoj mjeri bila zabrinuta, jer adresa Red Ltd-a koja je bila navedena na dokumentu o slanju pošiljke je u stvari bila adresa jedne industrijske jedinice u drugoj zemlji. Pored toga, vrijednost tepiha je prikazana samo u iznosu od 5.500 U S dolara, a ne 40.000 US dolara kao što je rečeno. Pored ovih malih razlika, nakon deset dana banka je izdala odobrenje za transfer novca. Kratko nakon toga, Brian je kontaktirao banku da potvrdi da je sve prošlo kako treba i da je on bio na samom

početku organizovanja daljih aktivnosti na uvozu tepiha. Ovaj put akreditiv je trebao da glasi na približno 625.000 US dolara. Banka je zabilježila ovu mogućnost u svojoj evidenciji i čekala je dalje instrukcije.

Deset mjeseci poslije, službenici carinske službe došli su u redovnu kontrolu ove institucije i banka je formalno predstavila ovaj slučaj službenicima carine i ukazala na svoje sumnje u vezi sa Red Ltd. Informacije koje je banka predstavila su bile od velike koristi - Brian, Josef i Richard su bili uhapšeni osam mjeseci ranije na jednoj maloj jahti kada su pokušali da prokrijumčare stotinu kilograma kanabisa na ulasku u zemlju. Papirologija koja je pronađena u toku pretraživanja njihove kuće ukazivala je da su pripremali finansiranje uvoza većih količina heroina. Već je bilo očigledno da su uvezli manje količine heroina koji je bio sakriven u tepihe kao dio aktivnosti trgovanja Red Ltd-a, i da nije došlo do njihovog hapšenja, Red Ltd bi bio korišten i za uvoz i za pranje novca.

Primjer 3.

Lan i Steve su bili vlasnici dvije veoma uspješne off-shore kompanije, dok su njih dvojica živjeli u zemlji iz Istočne Evrope. Obje kompanije su primile velike iznose kapitalnih injekcija u obliku novčanih transfera od kompanija koje su bile locirane u susjednoj zemlji. Na njihove poslovne račune doznačeno je najmanje 3,500.000 US dolara u relativno kratkom vremenskom periodu. Državna FIU zemlje iz Istočne Evrope primila je nekoliko izvještaja o ovim velikim novčanim transferima i odlučila je da započne istragu u obje off-shore kompanije. FIU je otkrila da su uplate na račune ovih kompanija bile zasnovane uglavnom na lažnim ugovorima i fakturama. Fakturama se potraživalo za istraživanje tržišta i istraživanje koje se odnosilo na mogućnost maloprodajnih aktivnosti u Evropi. Međutim, nezavisni obavještajni izvori iz jedne druge agencije za provođenje zakona ukazivali su na podatak da nije izvršena niti jedna od spomenutih usluga ovim kompanijama koje su trebale investirati svoj novac.

Zbog toga se nametalo pitanje o stvarnim razlozima off-shore kretanja iznosa od 3,500.000 US dolara. Dalje istražne radnje državne FIU otkrile su da su Lan i Steve ustvari bili vlasnici jedne banke-štedionice u susjednoj zemlji. Ova banka je vodila unosan posao odobravanja kredita kompanijama iz Istočne Evrope, uključujući i one kompanije koje su novac prebacivale offshore. Postalo je očigledno da su se predstavnici banke i kompanije neformalno dogovarali o višim kamatnim stopama od onih koje su bile navedene u zvaničnim kreditnim ugovorima. Razlika u kamatnim stopama se prebacivala na račune off-shore kompanija. Ovaj nedokumentirani novac se potom mogao dijeliti između korisnika ove šeme, a bio je oslobođen od plaćanja poreza i nije bio predmet izvještaja.

Nakon što je FIU odredila pravo porijeklo novca počela je da istražuje njegovu destinaciju kako bi pokušala da razumije cijelu strukturu toka ovog kriminalnog novca. Na finansijske institucije u druge tri evropske zemlje prebačeno je približno 300.000 US dolara, ali mnogo veći dio - približno 2,700.000 US dolara - povučen je u gotovini i prokrijumčaren nazad u susjednu zemlju. Provjerom evidencije u obje zemlje Istočne

Evrope nije se pronašao dokaz o kretanju novca koji bi navodio na povezanost i umiješanost ovih pojedinaca.

Steve je podigao ostatak novca i položio na novootvoreni lični račun, a zatim je dodao još 90.000 US dolara. U isto vrijeme, Lanova kompanija je podnijela zahtjev za kratkoročni kredit od približno 600.000 US dolara u istoj banci. Zahtjev za kredit je podnesen na osnovu lažne priče o proširenju poslova u radu sa kafom. Saldo na Steveovom računu - približno 700.000 US dolara - je poslužio kao garancija. Banka je odobrila zahtjev i isplatila kredit. Samo četiri dana poslije Lan je otplatio kredit, koristeći Steveov novac.

Poravnanje dugovanja koristeći kriminalna sredstva predstavlja tehniku prikrivanja koja se često nadzire u slučaju kada finansijski istražitelji započnu istragu "poslova sa kafom" i kada inicijalna dokumentacija obično ukazuje da sredstva dolaze od respektabilne banke. Međutim, pošto je FIU pristupila pranju novca drugačijim redoslijedom i pošto je već imao određena predznanja o transferu off-shore sredstava, istražne radnje su veoma brzo potvrdile da se Lanova kompanija nije ni bavila poslom koji je bio povezan sa kafom. Prestupi izbjegavanja plaćanja poreza, nelegalno kretanje sredstava i priprema lažne dokumentacije doveli su do određivanja značajne kazne zatvora za Lana i Stevea, a od svakog pojedinačno je već bilo zaplijenjeno po 140.000 US dolara.

10. PRANJE NOVCA I OFFSHORE ZONE

Off shore zone možemo definisati kao područja u kojima se registruju razni poslovi nerezidenata u kojima se ne plaćaju porezi pod uslovom da posluju izvan tih područja.

Osnovni cilj osnivanja je izbjegavanje plaćanje poreza u matičnoj zemlji; restrikcije u kretanju kapitala; razne dubiozne aktivnosti.

Off shore društva mogu voditi vlastiti biznis, izdavati dionice, obveznice i na druge načine privlačiti kapital, prodavati i kupovati robu i usluge, voditi račune.

Osnivanje i vođenje off shore društava se ne smatra ilegalnim, ali preko njih se mogu vršiti nelegalni poslovi tj. pranje novca.

Prednosti osnivanja su:

- Veoma jednostavna registracija
- Nema poreza ili su izuzetno mali
- Nema obaveza finansijskog izvještavanja
- Anonimnost
- Nema osnovnog kapitala
- Minimalna administracija
- Pravna sigurnost

Vrste off shore društava

- Kompanije

- Holding društva, trustovi
- Fondacije
- Bankarski računi
- Trgovinski računi
- Virtualne kancelarije, prusmjernavanje pošte, poziva

Prema funkciji mogu biti papirni off shore centri i funkcionalne off shore zone.

Off shere zone su idealno finansijsko utočište zbog:

- a) T ax havens-poreska skrovišta, najmanje 40 zemalja.
- b) Odsustvo sporazuma o razmjeni podataka sa drugim državama
- c) Jaki zakoni bankarske tajnovitosti
- d) Razvijen turizam kao odgovor za visok priliv gotovine
- e) Upotreba najčešće USD kao domaće valute
- f) Vlada nije podložna eksternim pritiscima
- g) Veliki stepen ekonomske ovisnosti o sektoru finansijskih usluga
- h) Geografska lokacija povoljna za poslovna putovanja iz razvijenih zemalja
- i) Slobodna trgovinska zona i registracije brodova to su npr. neke zemlje: U Americi Angilla, Aruba, Bahami, Barbados, Costa Rica, Panama itd. U Africi Seyshells, Mauricius, Liberia . Evropa Luksemburg, Gibraltar, Isle of Man.

Transakcije vezane uz "OFF SHORE" poslovne aktivnosti:

1. Nakupljanje velikih bilansi koje nisu konzistentne s poznatim prometom klijentovog posla te shodnim transferima na prekomorski(e) račun(e);
2. Transakcije vezane za zajmove prema ili od "offshore" firmi;
3. Neobjašnjeni elektronski prenosi sredstava od strane klijenta preko računa (u/i van)
4. Klijent-pravna osoba učestalo daje naloge za plaćanje u inostranstvo fizičkoj osobi navodeći kao osnovu plaćanja razne vrste pomoći, donacije, poklone i sl. ;
5. Više fizičkih osoba u različitim vremenskim intervalima i na različitim lokacijama daju naloge za plaćanja u inostranstvo istoj fizičkoj osobi, u istim ili sličnim iznosima (5.000 EUR) sa naznakom da je osnova transfera pomoć, poklon državi.

Transakcije prelaze nekoliko međunarodnih granica; posebno preko zemalja koje nisu na listi zemalja koje imaju međunarodno prihvaćene standarde za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti (pravilnik). Transakcija uključuje zemlju gdje mogu prevladavati proizvodnja ili izvoz nelegalnih droga; koja je poznata po visokoj tajnosti bankarstva i privrednog prava ili teritoriju gdje nema efikasnog sistema za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma i koja je poznata ili se za nju sumnja kako pomaže aktivnosti pranja novca ili podržava

terorizam. Sredstva uložena na više računa konsoliduju se u jedan i prebacuju izvan zemlje.

11. MEĐUNARODNE INSTITUCIJE I ORGANIZACIJE ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA

S porastom javne svijesti o prijetnji koju organizovani kriminal postavlja društvu i sa prepoznavanjem fenomena pranja novca kao vrlo opasnog za stabilnost pojedinih ekonomija, a otkrivanje i sprečavanje pranja novca kao efikasni instrument u borbi protiv organiziranog kriminala, međunarodna je zajednica donijela niz konvencija, preporuka i smjernica, među kojima vrijedi istaknuti sljedeće.

11.1. Ujedinjene Nacije

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotičkih supstanci, kojom se razmatra problem i određuju načini borbe protiv narkotika oduzimanjem profita stečenih od nezakonite proizvodnje i prometa narkoticima, te promoviše međunarodna saradnja država članica. Bečka je konvencija važna zato što je to prvi dokument kojim se kažnjava pranje novca, iako se kažnjavanje odnosi samo na ograničeni broj predikatnih djela (Konvencija se odnosi samo na promet droge), odnosno djela iz kojih zapravo proizlazi prljavi novac.¹⁸

Konvencija 141. Vijeća Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga krivičnim djelom (Strasbourg, 1990.), koja propisuje obavezu oduzimanja profita iz svih nezakonitih djelatnosti te međunarodnu saradnju u zapljeni i podjeli oduzetih sredstava. Najvažniji dio cijele Konvencije jest član posvećen međunarodnoj saradnji. Član 18. navodi uzajamnu obavezu (pomoć pri istragama te usvajanje i primjenu privremenih mjera za zapljenu ili konfiskaciju imovine) koja se odnosi na proceduralno pitanje o zahtjevima što ih članice šalju jedna drugoj, kao i na osnovu za odbijanje.¹⁹

Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom te o finansiranju terorizma, u kojoj se, među ostalim:

- pobliže određuje finansijsko-obavještajna jedinica (Financial Intelligence Unit - FIU), obaveza osnivanja FIU i pristup informacijama koji je istovjetan zahtjevu iz Preporuke 26. FATF-a (Financial Action Task Force).
- propisuje mogućnost odgode obavljanja domaćih sumnjivih transakcija i međunarodna saradnja u vezi s odgodom (odgodu može zahtijevati FIU ili drugo

---

¹⁸Condemi i Pasquale, 2005:42

¹⁹Condemi i Pasquale, 2005:44-45

nadležno tijelo kada postoji sumnja da je transakcija povezana s pranjem novca ili finansiranjem terorizma, a radi analize transakcije i potvrđivanja sumnje),

- propisuje saradnju između FIU radi prikupljanja, analize ili istraživanja relevantnih informacija o bilo kojoj činjenici koja bi mogla upućivati na pranje novca ili finansiranje terorizma. FIU mora saradivati bez obzira na svoj unutrašnji status, odnosno model uređenja,
- propisuje da FIU može odbiti zahtjev za dostavom podataka ako bi tražena informacija mogla omesti krivičnu istragu koja se provodi u zemlji kojoj je zahtjev upućen, kada bi otkrivanje informacije bilo u nesrazmjeru s legitimnim interesima neke fizičke ili pravne osobe ili na neki drugi nač in ne bi bilo u skladu s osnovnim načelima domaćeg prava u toj zemlji. Svako odbijanje mora biti primjereno obrazloženo.

Preporuka grupe za finansijsku akciju kao tijela za promicanje mjera protiv pranja novca razvijenih zemalja svijeta, od kojih vrijedi istaknuti proširivanje kruga obveznika na nefinancijske institucije, identifikaciju stvarnog vlasnika, preduzimanje mjera dubinske analize, povratnu informaciju, izvještavanje, nadzor i regulaciju sumnjivih transakcija te međunarodnu saradnju. Preinaka Preporuka poprimila je svoj konačan oblik na XIV. planetarnom sastanku (u Berlinu 2003.), na kojemu su usvojeni novi standardi prevencije i borbe protiv pranja sredstava pribavljenih na nezakonit način i finansiranja međunarodnog terorizma (Condemi i Pasquale, 2005:401).

11.2. Smjernice Vijeća EU o sprečavanju korištenja finansijskog sistema radi pranja novca .

Njima se propisuje identifikacija stranke, dubinska analiza, verifikacija i nadzor klijenta - stvarnih vlasnika, limiti korištenja gotovine, prepoznavanje povezanih, nelogičnih i sumnjivih transakcija, obaveza izvještavanja, zabrana objavljivanja informacija, maksimalna zaštita djelatnika finansijskih institucija od odgovornosti zbog odavanja informacija, osposobljavanje osoblja i upravljanje rizicima, vođenje evidencije i statistike, nadzor i sankcije.

Uredba 1781/2006 propisuje obvezu da informacije o nalogodavatelju prate transfer novca radi sprečavanja, istraživanja i otkrivanja pranja novca te finansiranja terorizma. Radi primjene Specijalne preporuke 7. FATF-a , kojoj je cilj poboljšanje transparentnosti svih vrsta prebacivanja novca elektronskim putem unutar zemlje i među državama, olakšavajući pri tome tijelima provođenja zakona da slijede elektronski prenos novca što ga provode kriminalci i teroristi, 1. januara 2007. stupila je na snagu Uredba 1781/2006.

Uredbom se propisuje obaveza institucija koje provode transakciju da uz svaki elektronski prenos novca moraju biti navedene potpune informacije o osobi koja je dala nalog, odnosno njeno ime, adresa i broj računa. Nadalje, Uredba propisuje obvezu verifikacije svih prikupljenih podataka o nalogodavatelju na osnovu dokumenata,

podataka ili informacija dostupnih iz pouzdanih i nezavisnih izvora.

Radi prikupljanja podataka o nalagodavatelju propisuje se postupanje institucija koje provode transakciju, posrednika pri njihovom provođenju i onih koje takve transakcije primaju, kao i procjena rizika te obveza obavještavanj a FIU o sumnjivim transakcijama.

Zaključno, navodi se obaveza čuvanja podataka i svih informacija a o nalagodavatelju, obaveza saradnje s tijelima koja učestvuju u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma te propisivanje odvrćajućih i djelotvornih kazni te provođenje kvalitetnog nadzora.

Međunarodni propisi regulišu sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma uključujući pravni, finansijski i nadzorni aspekt. Vođene osnovnom idejom da pranje novca i finansiranje terorizma mora biti zabranjeno, međunarodne konvencije, smjernice i preporuke propisuju oduzimanje profita iz svih nezakonitih djelatnosti, način provođenja mjera i radnji radi kvalitetne identifikacije i obavještavanja finansijsko-obavještajne jedinice, razmjenu podataka s drugim državama i međunarodnu pravnu pomoć.

Države trebaju osnovati FIU koji će djelovati kao državno središte za primanje (i, ako je dopušteno, zahtijevanje), analizu i prosljeđivanje obavijesti o sumnjivim transakcijama i ostalih podataka koji se odnose na moguće pranje novca ili finansiranje terorizma. FIU treba imati redovit pristup, direktan ili indirektan, finansijskim administrativnim i sigurnosnim podacima tijela za provođenje zakona koji su mu potrebni za uredno izvršavanje svojih zadataka, uključujući analizu sumnjivih transakcija.

FIU su međusobno, prema vlastitoj procjeni ili na zahtjev, dužne razmjenjivati sve dostupne informacije u vezi s finansijskim transakcijama vezanima za pranje novca ili finansiranje terorizma i u to uključenim fizičkim i pravnim osobama koje bi mogle biti važne. Svaki zahtjev mora biti popraćen sažetim prikazom bitnih činjenica. Za dostavu podataka trećim stranama potrebna je prethodna suglasnost FIU od kojega podaci potječu.

Specijalna preporuka VII. FATF-a Elektronski prenos (novca).

Države trebaju preduzeti mjere koje od finansijskih institucija, uključujući službe za prenos i doznaku novca, zahtijevaju da primijene tačne i valjane/nepobitne podatke o pošiljaocu (ime, adresu i broj računa) o prenosima sredstava i povezanim poslanim porukama, pri čemu podaci trebaju ostati uz prenos ili povezanu poruku tokom prolaska kroz lanac plaćanja. Države trebaju poduzeti mjere koje će osigurati da finansijske institucije, uključujući službe za prenos i doznaku novca, provode pojačanu kontrolu i nadzor sumnjivih aktivnosti prenosa sredstava koje ne sadržavaju potpune podatke o pošiljaocu (ime, adresu i broj računa).

11.3. Egmont grupa

Egmont grupa je međunarodna mreža nacionalnih ureda specijalizovanih za

borbu protiv pranja nezakonitih sredstava. Trajno promoviše i podržava saradnju nacionalnih ureda, podstiče međusobnu razmjenu informacija i iskustava o mogućim slučajevima pranja novca.

U njenom je sastavu trenutno 101 nacionalna finansijska obavještajna jedinica koja se bavi sprečavanjem i otkrivanjem pranja novca.

Jedno od gotovo najvažnijih postignuća rada grupe jest stvaranje zaštićene internetske komunikacije. Egmontov međunarodni sigurnosni internetski web sistem omogućava članovima međusobnu komunikaciju putem zaštićenog e-maila, olakšavajući praktičnu i brzu razmjenu podataka u borbi protiv pranja novca. Iako to ne zamjenjuje tradicionalne kanale koji služe za dobivanje dokaza za sudski proces, kontrolnim službama mogu osigurati korisne spoznaje u istrazi.

Dakle, cilj je Egmont grupe stvaranje preduslova za sigurnu, brzu i zakonski utemeljenu razmjenu informacija koja služi borbi protiv pranja novca i koja je usmjerena na stvaranje središnje mreže u međunarodnoj saradnji ureda. Počela je kao neformalni forum u junu 1995 g. Naziv " EGMONT " je dobila po nazivu palate u Briselu u kojoj je održan prvi sastanak. Ciljevi su identifikacija postojećih i novonastajućih sličnih agencija (FOJ), razvoj i unapređenje međunarodne saradnje u recipročnoj razmjeri finansijsko obavještajnih informacija, povećanje upotrebe tehnologije, razmjena iskustava/ znanja, pružanje obuke i sl.

11.4.Moneyval

Moneyval, Komitet eksperata za evaluaciju mjera o sprečavanju pranja novca, pod nazivom PC-R-EV, osnovan je 1997.godine radi procjene provođenja mjera protiv pranja novca unutar zemalja članica EU koje nisu članice FATF-a. Glavna zadaća Moneyval-a jest poticanje država na ustrojavanje efikasnog sistema za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma te na njegovo usklađivanje s odgovarajuć im međunarodnim standardima.

Navedeni su standardi sadržani u 40 + 9 Preporuka FATF-a, Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari, Konvenciji 141.Vijeća Evrope o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom te relevantnim smjernicama EU.

12. ZAKLJUČAK

Smatra se da se godišnje u svijetu "opere" oko 900 milijardi dolara od čega gotovo polovina novca dolazi iz ilegalne trgovine drogama. To upućuje na povezanost pojave pranja novca s organizovanim kriminalom koji u najvećem obimu stoji iza ilegalne trgovine drogama. Ono što naročito otežava organizovanu akciju svih društvenih faktora politike suzbijanja kriminaliteta u borbi protiv pranja novca jesu vrlo brojne i raznovrsne metode pranja novca koje se iz dana u dan mijenjaju i prilagođavaju mjerama preduzetim radi njihovog otkrivanja i suzbijanja.

Od niza metoda valja spomenuti samo neke:

- krijumčarenje gotovine - fizički transport gotovine u stranu državu gdje se novac polaže u banku i uskoro postaje neprepoznatljiv;
- konstrukcija (engl. structuring) - velika financijska transakcija pretvara se u niz malih s malim iznosima novca (tako je jednom prilikom oprano 29 miliona dolara u malim svotama od 10 i 20 dolara prebacivanih u Ekvador);
- lažne kompanije - tzv. "shell kompanije" (engl. shell: juska) prikrivaju sredstva pranja novca, a "front kompanije" (engl. front: prednja strana, lice, čelo, pročelje) obavljaju legalne poslovne aktivnosti radi prikrivanja pranja novca;
- kockarnice - osoba s gotovinom dolazi u kockarnicu, dobiva žetone, odigra nekoliko serija i za većinu preostalih žetona traži isplatu koju potom deponira na račun trećih osoba itd.

Za ekonomske i političke komponente korupcije i pranja novca od velikog značaja je njihov međuođnos, jer ova dva, uglavnom, paralelna procesa omogućavaju uspostavljanje i održavanje određenih veza između ekonomskih i političkih, odnosno državnih struktura i kriminalnih grupa ili organizacija.

Korupcija i pranje novca nisu samo sociološka ili kriminalna pojava nego ih treba posmatrati, tretirati, analizirati i djelovati na njih kao ozbiljan kriminal, jer su ove pojave, gotovo po pravilu, u sprezi s organizovanim kriminalom, kroz spregu kriminalnih struktura sa pojedinim nosiocima funkcija državne i društvene vlasti. Korupcija između privatnog sektora i politike veoma je raširena u cijelom svijetu, negdje u većoj a negdje u manjoj mjeri. Poslovni ljudi su motivisani profitabilnošću svoje profesije, ne prežući ni od nedozvoljenih radnji, a političari nastoje da novcem i drugim pogodnostima od korupcije sačuvaju i prodube svoju vlast.

Pranje novca ne pojavljuje se odvojeno od drugih društvenih, štetnih, pojava, tako da njemu pripada mjesto koje odgovara opštem stanju kriminaliteta u jednom društvu. Ovaj vid kriminaliteta, zbog toga što ima određene specifičnosti, čini ga različitim od ostalih. Osim toga, pranje novca je mnogo prisutnije u onim državama u kojima postoji deficitarnost određenih roba na tržištu ili gdje su poreska opterećenja isuviše visoka. Ovu pojavu, takođe, karakteriše visoka adaptibilnost tržišnim događanjima, odnosno robnim i finansijskim kretanjima. Dakle, zbog toga što može da ugrozi finansijsku

stabilnost jedne zemlje, ovaj oblik kriminaliteta smatra se velikom društvenom opasnošću.

Posljedice korupcije i pranja novca su velike i teško se otklanjaju jer se odražavaju na sve sfere kako domaće, tako i međunarodne privredne djelatnosti. Ove pojave direktno utiču na smanjenje političke i ekonomske moći svakog društva a istovremeno razaraju osnovne moralne vrijednosti koje je savremena civilizacija odavno prihvatila (sloboda, pravda, jednakost, ravnopravnost, itd.) i ukazuju na siromaštvo i duhovnu bijedu. One izazivaju u dobroj mjeri ekonomsku i političku krizu, te svojom snagom ugrožavaju etičko i zakonsko ponašanje pravnih i ekonomskih subjekata u primjeni prava, što je suprotno demokratskim procesima i vladavini prava.

Korupcija i pranje novca se u svim državama smatra krivičnim djelom koja šteti ekonomiji jedne zemlje, nacionalnom ugledu i čini je nestabilnim za ulaganje. Stoga se, u većini razvijenih zemalja na različite načine vodi borba protiv korupcije i pranja novca. Pokušava se sa davanjem većeg značaja ovoj društveno-negativnoj pojavi, oštrim kaznama, određivanjem šta službena lica mogu, a šta ne mogu da čine, razotkrivanjem djelatnosti gdje može doći do korupcije i pranja novca, otkrivanjem poslova koji se nisu mogli realizovati na zakonit način, pooštrenom kontrolom određenih institucija, uspostavljanjem efikasnijih mehanizama novčane kontrole i drugo. Dakle, u društvima gdje ima više vladavine prava manje je korupcije i obrnuto, gdje je vladavina prava oskudna ili gdje pravne države nikada nije bilo, ili je, pak, ona rastočena, korupcija je više raširena i razvila je dublje korijene. Tamo gdje je više korupcije manje je vladavine prava i obrnuto. Efikasnim i preventivnim djelovanjem sprečavaju se korupcija i pranje novca, jer se preduzetim mjerama djeluje na uzroke i uslove koji pogoduju vršenju krivičnih djela korupcije i pranja novca. Jedan od moćnih načina prevencije, koji se koristi u eliminaciji njenih uzroka jeste kontrolna funkcija koja se koristi u eliminaciji njenih uzroka jeste kontrolna funkcija koja, ako se efikasno sprovodi, može uticati na to da se spriječi razvoj postojećih i nastanak novih oblika korupcije i pranja novca. U tom smislu neophodno je permanentno obrazovanje i dosljedna primjena etike i etičkih principa od strane svakog pojedinačnog učesnika u ekonomskim (posebno finansijskim) transakcijama, kao i stalna brigada državne, monetarne i zakonodavne vlasti s ciljem sprečavanja, otkrivanja i suzbijanja brojnih modaliteta ovih nedozvoljenih aktivnosti. Cilj treba da bude postizanje visokog nivoa antikorupcijske kulture između ostalog, to se posebno vrednuje u procesu pristupanja zemlje Evropskoj uniji, odnosno njenim standardima.

Dakle, efikasno suzbijanje korupcije i pranja novca podrazumijeva poznavanje uslova otkrivanje svih kriminogenih faktora koji doprinose njihovom nastajanju i razvoju. Na osnovu toga potrebno je planirati preventivnu i represivnu aktivnost, što bi omogućilo određenu kontrolu nastanka i razvoja ovih oblika organizovanog kriminaliteta ali i sprečavanje novih formi. S druge strane smatra se da će od upornosti i uspješnosti borbe protiv korupcije i pranja novca, za milione ljudi širom svijeta, zavisiti kvalitetan život u budućnosti. Da bi se korupcija i pranje novca predupredili odnosno sveli na što niži nivo, neophodno je da se izgradi nov pravni i institucionalni sistem na osnovama privatne

svojine i preduzetništva, ekonomskih sloboda, otvorenog - konkurentnog tržišta, odnosno da se dovrši demokratizacija društva i zaživi efikasna tržišna privreda.

LITERATURA

- Begović Boris. 2007. Beograd: Centar za liberalno- demokratske studije
- Bošković, Mićo. 2001. Pojavni oblici korupcije i metodi suprotstavljanja, br. 2.
- Cvjetičanin Danijel. 2003. Kriza spoljnjeg duga. Beograd. maj 2003, str. 25-31.
- Čejović Bora. 2006. Međunarodno Krivično pravo, Opšti i posebni dio. Beograd
- Đokić, Z. i Šćekić A. 2004. Korupcija kao teški oblik kriminala. Budva: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova
- Klasens Rože. 2006. Sprečavanje pranja novca. Beograd: Udruženje banaka Srbije
- Klasens Rože. 2007. Marketing u finansijskim uslugama. Beograd: Udruženje banaka Srbije
- Lazarević Ljubiša. 1988. Krivično pravo, Posebni dio, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Savremena Administracija
- Madžar, Ljubomir. 2000. Politički i ekonomski koreni korupcije, Zbornik. Beograd: Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka Beograd. str. 25-41.
- Milo Bošković Milo. 2006. Kriminologija. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu
- Popović, Danica. 2003. Dobitnici i gubitnici u tranziciji. Ekonometar, br. 16.
- Pope, Jeremy T. I. 2000. Source Book, London
- Popović, Milenko. 2003. Ekonomska analiza korupcije. br. 3. 2003.
- S. Nikola, S. Aleksandar, L. Ljubiša. 1998. Krivično pravo Jugoslavije, Opšti dio, Dvadeseto izdanje. Beograd: Savremena Administracija
- Teofilović Nebojša i Jelačić Milenko. 2006. Policijska akademija. Beograd: 2006.
- Vesić Dobrica. 2004. Proces privatizacije i nivo korupcije. vol. 9, br. 3, 2004, str. 469-475.
- Vuković, Slobodan. 2003. 1DN – Draganić. Beograd. 2003.
- Ackerman – Rose Susan. 1998. Lessons from Italy for Latin America Fall, 1998, prema: OSCE, Transparentnost - Srbija, 2004 Beograd, str. 3.
- Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije i Akcioni plan br. 109/2005. (Prilagođeno i obrađeno za potrebe ovog rada).
- OSCE. 2003. Okrugli sto o kordinaciji borbe protiv organizovanog kriminala u Srbiji: Odeljenje za sprovođenje zakona, 3. april 2003.
- Zakon o sprečavanju pranja novca. br. 53/01 od 28. 09. 2001. godine